

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สิน
ทางปัญญาภายใต้แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สิน
ทางปัญญาอาเซียน กรณีศึกษา :
กลุ่มประเทศ CLMV

จัดทำโดย นางสาวจิตติมา ศรีภาพร
รหัส 10029

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 10 ปี 2561
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
ลิขสิทธิ์ของกระทรวงการต่างประเทศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง การพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สิน
ทางปัญญาภายใต้แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สิน
ทางปัญญาอาเซียน กรณีศึกษา :
กลุ่มประเทศ CLMV

จัดทำโดย นางสาวจิตติมา ศรีภาพร
รหัส 10029

หลักสูตรนักรับราชการทูต รุ่นที่ 10 ปี 2561
สถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ กระทรวงการต่างประเทศ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

เอกสารรายงานการศึกษาส่วนบุคคลนี้ อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรนักบริหารการทูตของกระทรวงการต่างประเทศ

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทเรศ ศรีโชติ)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(เอกอัครราชทูต ดร. อภิชาติ ชินวรรณ)
อาจารย์ที่ปรึกษา

ลงชื่อ.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. กฤตินี ณัฏฐวุฒิสิทธิ์)
อาจารย์ที่ปรึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568) ซึ่งจัดทำขึ้นโดยคณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN Working Group on Intellectual Property Cooperation: AWGIPC) โดยมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกอาเซียนให้ครอบคลุมทุกด้านอย่างต่อเนื่องภายหลังการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) โดยแผนปฏิบัติการฯ ฉบับนี้ ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) พัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของแต่ละประเทศ และโครงสร้างพื้นฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญาระดับภูมิภาค (2) พัฒนาระบบและเครือข่ายทรัพย์สินทางปัญญาของภูมิภาคอาเซียนให้สนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) (3) พัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียนให้ครอบคลุมในวงกว้าง และ (4) สร้างสินทรัพย์โดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะสำหรับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Knowledge)

ในการจัดทำ ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์ความพร้อมของสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา และเวียดนาม) ในการดำเนินยุทธศาสตร์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน โดยมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาการบังคับใช้กฎหมายและการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งกำหนดไว้ภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มประเทศ CLMV มีระดับการพัฒนาด้านระบบการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งความพร้อมและศักยภาพของบุคลากรในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่แตกต่างกัน การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนในระยะ 10 ปี จึงต้องมีการจัดทำแนวทางการดำเนินโครงการและกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น เหมาะสม และสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาการด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกกลุ่มประเทศ CLMV ซึ่งยังคงมีความแตกต่างกัน

ทั้งนี้ ในการพัฒนาระบบการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของกลุ่มประเทศ CLMV เห็นควรนำกลไกความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Soft law) ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศนอกกลุ่มอาเซียนมาใช้ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีความเหมาะสมกับบริบทด้านโครงสร้างพื้นฐาน และระดับการพัฒนาด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ CLMV มากกว่าการใช้มาตรการทางการค้า (Trade measures) เพื่อตอบโต้ทางการค้าจากการไม่คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เพียงพอ ซึ่งจะสร้างแรงกดดันทางการเมือง อีกทั้ง นโยบายในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่กำหนดอาจไม่ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริงและไม่สามารถปฏิบัติได้ ส่งผลให้ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

เพื่อให้การพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญา ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและด้านเทคนิคในการดำเนินการให้บรรลุผล ดังนี้

1) ผลักดันให้รัฐบาลของกลุ่มประเทศ CLMV ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการค้า ดึงดูดการลงทุน และพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยประกาศเจตจำนงทางการเมือง (political will) กำหนดนโยบายเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อยกระดับการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพ

2) ผลักดันให้รัฐบาลของกลุ่มประเทศ CLMV ยกระดับการพัฒนาระบบโครงสร้างด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ผ่านกลไกความร่วมมือภายใต้แผนปฏิบัติการอาเซียน รวมทั้งสร้างมาตรฐานการปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของแต่ละประเทศให้มีลักษณะการปฏิบัติงานที่ใกล้เคียงกัน

3) จัดลำดับความสำคัญแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาระบบการด้านทรัพย์สินทางปัญญาของกลุ่มประเทศ CLMV ที่แตกต่างกัน โดยให้ความสำคัญลำดับต้นกับการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับหน่วยงานด้านการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อพัฒนาศักยภาพการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

4) พัฒนาศักยภาพ (capacity building) ในการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องของกลุ่มประเทศ CLMV โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศภายนอกกลุ่มหรือประเทศคู่เจรจา (dialogue partners) เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของสหภาพยุโรป (EUIPO) องค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO) สำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้าสหรัฐฯ (USPTO) และองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เป็นต้น

5) ใช้กลไกคณะทำงานเฉพาะด้านการบังคับใช้กฎหมาย (ASEAN Network on Intellectual Property Enforcement Expert-ANIEE) ที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (AWGIPC) โดยมีประเทศฟิลิปปินส์และไทย เป็นผู้นำกิจกรรมทำหน้าที่ประสานการดำเนินกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการละเมิดในภูมิภาค

6) สร้างความตระหนักรู้และให้ความสำคัญเรื่องการเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญารวมทั้งยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการรณรงค์ต่อต้านการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

7) เพิ่มบทบาทความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐของไทยในกลุ่มประเทศ CLMV ได้แก่ สถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ในการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่ผู้ประกอบการไทยที่ดำเนินธุรกิจการค้าในประเทศนั้น

8) เสริมบทบาทการทำงานของกรมทรัพย์สินทางปัญญาในการแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในอาเซียนและกลุ่มประเทศ CLMV โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับ

หน่วยงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ โดยอาศัยประโยชน์จากการจัดทำ
ความร่วมมือกับหน่วยงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีด้วยความกรุณาในการให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทเรศ ศรีโชติ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก และอาจารย์ที่ปรึกษาที่เคารพอีกสองท่าน ได้แก่ เอกอัครราชทูต ดร. อภิชาติ ชินวรรณ และรองศาสตราจารย์ ดร. กฤติณี วัฒนวิสุทธิ ซึ่งช่วยจุดพลังความคิดและนำทางให้ผู้เขียนจัดทำรายงานการศึกษาฉบับนี้สำเร็จลุล่วงและบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่มุ่งหวังไว้

ผู้เขียนขอใช้โอกาสนี้ ขอบพระคุณนายทศพล ทังสุบุตร อธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา ที่สนับสนุนและให้โอกาสผู้เขียนเข้ารับการศึกษาดูงานในหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ 10 รวมทั้งนางสาวนุสรา กาญจนกุล รองอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งได้ให้คำแนะนำในการจัดทำรายงานการศึกษาส่วนบุคคลฉบับนี้ในฐานะผู้มีประสบการณ์เข้ารับการอบรมในหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นก่อนหน้าผู้เขียน ตลอดจนขอขอบคุณเพื่อนร่วมงานในสำนักส่งเสริมการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญา และสำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา ที่ช่วยสนับสนุนข้อมูล และต้องรับภาระงานเพิ่มขึ้นในช่วงที่ผู้เขียนเข้ามารับการฝึกอบรม

นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์จากทุกภาคส่วน ทั้งจากผู้ประกอบการเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานกฎหมาย เพื่อนข้าราชการในสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศ CLMV รวมทั้ง สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาแห่งสหภาพยุโรป (EUIPO) และองค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO) ที่ได้สละเวลาให้ความคิดเห็นและสนับสนุนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ซึ่งช่วยให้รายงานการศึกษาฉบับนี้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอแสดงความขอบคุณแก่นายกฤษณ์ ตันคณารัตน์ ผู้อำนวยการสถาบันการต่างประเทศเทวะวงศ์วโรปการ และเจ้าหน้าที่สถาบันฯ ทุกท่าน ที่ทุ่มเทร่างกายแรงใจ ดูแลเอาใจใส่ด้วยมิตรไมตรี ส่งผลให้หลักสูตรการฝึกอบรมนี้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพ

ท้ายสุดนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนนักบริหารการทูต รุ่นที่ 10 ทุกท่าน สำหรับมิตรภาพไมตรีจิต และความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถือเป็นกำลังใจที่สำคัญ เป็นความทรงจำที่อบอุ่น และมีคุณค่านอกเหนือจากความรู้ที่ได้รับตลอดการฝึกอบรมในครั้งนี้

จิตติมา ศรีภาพร

สิงหาคม 2561

สารบัญ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ง
กิตติกรรมประกาศ	ช
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ณ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
1.3 ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา	2
1.4 คำถามการศึกษา	3
1.5 สมมติฐานการศึกษา	3
1.6 ประโยชน์ของการศึกษา	4
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดทฤษฎี	5
2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
2.3 สรุปกรอบแนวคิด	15
บทที่ 3 ผลการศึกษา	17
3.1 สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา	17
3.2 กรณีศึกษาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของผู้ประกอบการไทยในกลุ่มประเทศ CLMV	21
3.3 แนวทางการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV	22
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	32
4.1 สรุปผลการศึกษา	32
4.2 ข้อเสนอแนะ	33
บรรณานุกรม	38
ภาคผนวก	
ก. แบบสอบถาม	41
ข. The ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan 2016–2025	45
ประวัติผู้เขียน	55

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญในเชิงธุรกิจ	17
ตารางที่ 2	ตัวอย่างการละเมิดเครื่องหมายการค้าของผู้ประกอบการไทยในอาเซียน	19

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทรัพย์สินทางปัญญามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ระบบทรัพย์สินทางปัญญาในภูมิภาคอาเซียนมีความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งในด้านกฎหมาย โครงสร้างพื้นฐาน ขั้นตอนและกระบวนการต่างๆ ในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อส่งเสริมการให้บริการด้านทรัพย์สินทางปัญญาในอาเซียนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีมาตรฐานในการคุ้มครองและการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ใกล้เคียงและสอดคล้องกัน

สมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ได้จัดตั้งคณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN Working Group on Intellectual Property Cooperation: AWGIPC) ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 โดยมีองค์ประกอบคณะทำงานเป็นผู้แทนระดับอธิบดี หรือหัวหน้าสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการเพื่อยกระดับการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาในภูมิภาคอาเซียนให้เห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง

คณะทำงาน AWGIPC ได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) มาแล้ว 2 ฉบับ ได้แก่ แผนปฏิบัติการฯ ฉบับที่ 1 (ปี พ.ศ. 2554–2558) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเตรียมความพร้อมด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี 2558 และแผนปฏิบัติการฯ ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568) เพื่อพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกอาเซียนให้ครอบคลุมทุกด้านอย่างต่อเนื่องภายหลังการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยแผนปฏิบัติการฯ ฉบับนี้ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) พัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของแต่ละประเทศ และโครงสร้างพื้นฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญาระดับภูมิภาค (2) พัฒนาระบบและเครือข่ายทรัพย์สินทางปัญญาของภูมิภาคอาเซียนให้สนับสนุนการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) (3) พัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียนให้ครอบคลุมในวงกว้าง และ (4) สร้างสินทรัพย์โดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเครื่องมือ โดยเฉพาะสำหรับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Knowledge)

อย่างไรก็ดี โดยที่อาเซียน 10 ประเทศ มีระดับการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างกัน การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาในระยะ 10 ปี จึงต้องมีการจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินโครงการที่มีความยืดหยุ่น เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกที่แตกต่างกัน แต่ขณะเดียวกันยังคง

วัตถุประสงค์หลักของแผนปฏิบัติการฯ ในการพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียนให้เห็นผลเป็นรูปธรรมตามระยะเวลาที่กำหนด ครอบคลุมห่วงโซ่มูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา (IP Value Chain) ประกอบด้วย การส่งเสริมการสร้างสรรค์ (Creation) การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (Protection) การบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) และการนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (Commercialization)

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาแผนยุทธศาสตร์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568)

1.2.2 เพื่อวิเคราะห์ความพร้อมของสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV (กัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา และเวียดนาม) ในการดำเนินแผนยุทธศาสตร์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน โดยมุ่งเน้นเรื่องการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

1.2.3 เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายและด้านเทคนิคในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568)

1.3 ขอบเขตการศึกษา วิธีการดำเนินการศึกษา และระเบียบวิธีการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตการศึกษา

1) ยุทธศาสตร์การดำเนินงานภายใต้แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568)

2) การประเมินโครงการและผลลัพธ์การดำเนินกิจกรรมภายใต้แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน โดยมุ่งเน้นเรื่องการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

3) ผลกระทบหากประเทศสมาชิกอาเซียนไม่สามารถดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนในด้านการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายในระยะเวลาที่กำหนด

4) แนวทางการพัฒนาศักยภาพด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อให้สามารถดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนด้านบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ประสบผลสำเร็จ

1.3.2 วิธีการดำเนินการศึกษา

1) ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (document research) ประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี หนังสือ วารสาร บทความ งานเขียนที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

2) ศึกษาจากแหล่งข้อมูลการจดทะเบียนและขอรับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมาย กฎ ระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน และความร่วมมือในการประสานการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV

3) ศึกษาจากภาคสนาม (field research) ด้วยการส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็น บทประเมิน จากประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ผู้ประกอบการเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่ดำเนินธุรกิจการค้าและการลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV สำนักงานกฎหมายตัวแทนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV และผู้แทนหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศในประเทศไทย

1.3.3 ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยพรรณนา (descriptive research) โดยศึกษาเปรียบเทียบแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568) กับมาตรการการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV ตลอดจนวิเคราะห์ และเสนอแนะเชิงนโยบายและด้านเทคนิคในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน

1.4 คำถามการศึกษา

แม้ว่าการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ฉบับที่ 2 จะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2568 แต่จากการที่สถานการณ์ด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน ระบบกฎหมาย และแนวทางการปฏิบัติด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศ CLMV ยังคงมีความแตกต่างกัน จึงมีคำถามว่าจะสามารถกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติการด้านการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV อย่างไรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของแต่ละประเทศ โดยที่ยังคงวัตถุประสงค์หลักของแผนปฏิบัติการฯ ในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียนให้เห็นผลเป็นรูปธรรมตามระยะเวลาที่กำหนด

1.5 สมมติฐานการศึกษา

สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศอาเซียนได้จัดตั้งคณะทำงานความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN Working Group on Intellectual Property Cooperation: AWGIPC) ขึ้น และได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ปัจจุบันเป็นแผนปฏิบัติการฉบับที่ 2 (ระหว่างปี พ.ศ. 2559–2568) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งระบบให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีมาตรฐานในการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ใกล้เคียงและสอดคล้องกัน อย่างไรก็ดี จากการที่ประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะกลุ่มประเทศ CLMV มีโครงสร้างพื้นฐาน ระบบกฎหมาย และความพร้อมด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างกัน จึงเป็นความท้าทายที่ประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV จะต้องพยายามผลักดันการพัฒนาด้านการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาตามแผนปฏิบัติการดังกล่าวให้ประสบผลสำเร็จ ผ่านกลไกที่สำคัญ เช่น ความร่วมมือระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน

ประเทศภายนอกกลุ่ม เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของสหภาพยุโรป (EUIPO) และองค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และองค์การการค้าโลก (WTO) เป็นต้น เพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

1.6 ประโยชน์ของการศึกษา

วิเคราะห์และเปรียบเทียบให้เห็นแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568) กับมาตรการการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV และจัดลำดับความสำคัญแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาการด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกอาเซียนที่แตกต่างกัน ขณะเดียวกัน ได้รับทราบผลกระทบหากประเทศสมาชิกอาเซียนไม่สามารถดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนภายในระยะเวลาที่กำหนด พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่มประเทศ CLMV ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดทฤษฎี

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) เกิดจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จากสติปัญญาของมนุษย์ ประกอบกับการใช้ความพยายาม อุทิศเวลา และลงทุนลงแรงเพื่อสร้างงานทรัพย์สินทางปัญญา ผู้สร้างสรรค์ หรือผู้ประดิษฐ์คิดค้นงานทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ เช่น ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า เป็นต้น จึงมีความชอบธรรมที่จะได้รับรางวัลหรือผลตอบแทนจากความพยายามอุทิศเวลาในการสร้างสรรค์งานดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อเป็นแรงจูงใจให้มีการสร้างสรรค์งานที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมสืบไป อย่างไรก็ตาม ขอบเขตแห่งสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะมีลักษณะเช่นเดียวกับสิทธิในสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งจะอยู่ภายใต้ข้อจำกัดบางประการในการใช้ประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การกำหนดระยะเวลาในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น¹

2.1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ในการพิจารณาถึงทฤษฎีด้านทรัพย์สินทางปัญญา จะต้องนำเจตนารมณ์ของกฎหมายในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามาใช้ประกอบการพิจารณา ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ดังนี้²

- 1) เป็นการรับรองสิทธิตามธรรมชาติของปัจเจกบุคคล
- 2) เป็นการให้รางวัลแก่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญา
- 3) เป็นสิ่งจูงใจให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาที่มีประโยชน์
- 4) เป็นการส่งเสริมให้มีการเปิดเผยข้อมูลความรู้ต่อสังคม
- 5) เป็นการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมและให้การคุ้มครองผู้บริโภค

จากเจตนารมณ์ของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาข้างต้น สามารถจำแนกทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาได้ ดังนี้

2.1.2.1 ทรัพย์สินทางปัญญากับอำนาจผูกขาดทางการค้า

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีลักษณะของการที่รัฐเข้าแทรกแซงระบบเศรษฐกิจด้วยการให้สิทธิแต่ผู้เดียว (exclusive right) หรือสิทธิเด็ดขาดแก่ปัจเจกชนหรือเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาในอันที่จะกีดกันผู้อื่นจากการใช้หรือแสวงหาประโยชน์จากทรัพย์สิน

¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2551), หน้า 8-9.

² รัชชัย ศุภผลศิริ, ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย (กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2544).

ทางปัญญาที่ได้สร้างสรรค์หรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้น ซึ่งการเข้าแทรกแซงนี้ ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจเนื่องจากก่อให้เกิดอำนาจผูกขาด (monopoly power) แก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทจะก่อให้เกิดการผูกขาดในระดับที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น กฎหมายสิทธิบัตรจะให้อำนาจทางเศรษฐกิจและอำนาจผูกขาดแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรเป็นอย่างมาก ขณะที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้อำนาจผูกขาดแก่เจ้าของลิขสิทธิ์น้อยกว่าผู้ทรงสิทธิบัตร โดยกำหนดสิทธิในทางนิเสธ (negative right) ในการห้ามบุคคลอื่นล่วงละเมิดสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ นอกจากนี้ กฎหมายเครื่องหมายการค้าไม่ได้ให้สิทธิเด็ดขาดแก่ผู้ทรงสิทธิเช่นกัน แต่การใช้เครื่องหมายการค้าประกอบกับการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของผู้ทรงสิทธิจะส่งผลให้ประชาชนหรือผู้บริโภคติดยึดกับสินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้า (brand loyalty) อันจะก่อให้เกิดการผูกขาดโดยพฤตินัยขึ้นได้

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เหมาะสม จะต้องมีการสร้างดุลแห่งผลประโยชน์ (balance of interest) ระหว่างเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาและผู้ใช้งานทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้สังคมหรือสาธารณชนมีโอกาสและสามารถเข้าถึงผลงานทรัพย์สินทางปัญญานั้น

2.1.2.2 ทรัพย์สินทางปัญญากับการรับรองสิทธิเด็ดขาด

แนวความคิดนี้มีทฤษฎีรองรับอยู่ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีสืบทอดตามธรรมชาติ (Natural Right Theory) และทฤษฎีการให้รางวัล (Reward Theory) กล่าวโดยสรุปได้ ดังนี้

1) ทฤษฎีสืบทอดตามธรรมชาติ (Natural Right Theory) เป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในบรรดานักกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรป ซึ่งยึดมั่นต่อการเคารพสิทธิมนุษยชน ดังจะเห็นได้จากการรับรองธรรมชาติ (moral right) ภายใต้ระบบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภายใต้ทฤษฎีนี้ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเกิดขึ้นจากความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การให้ความคุ้มครองโดยรัฐเป็นการรับรู้ทางศีลธรรมที่เจ้าของมีอยู่เหนือผลงานทางปัญญาของตน เมื่อบุคคลใดได้สร้างสรรค์งานขึ้นมา ผลผลิตทางความคิดดังกล่าว จะตกเป็นทรัพย์สินของบุคคลนั้น ด้วยเหตุนี้ การที่บุคคลใดนำเอาความคิดของผู้สร้างสรรค์ไปแสวงหาประโยชน์โดยไม่มีอำนาจหรือไม่ได้รับอนุญาต จึงถือว่าเป็นการกระทำละเมิดอย่างร้ายแรง เทียบได้กับการลักทรัพย์ของผู้อื่น

2) ทฤษฎีการให้รางวัล (Reward Theory) สำหรับแนวความคิดนี้ มุ่งเน้นการตอบแทนผู้สร้างสรรค์หรือผู้ประดิษฐ์คิดค้นงานทรัพย์สินทางปัญญาในการให้สิทธิเด็ดขาดหรือให้สิทธิในการแสวงหาประโยชน์จากผลงานที่ได้สร้างสรรค์หรือประดิษฐ์คิดค้นขึ้น ซึ่งจะเป็นการสร้างแรงจูงใจและส่งผลให้มีการพัฒนาผลงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาต่อไปในอนาคต

2.1.2.3 ทรัพย์สินทางปัญญากับการหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

สำหรับแนวคิดนี้ มีทฤษฎีรองรับอยู่ 2 ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎีว่าด้วยการเป็นเครื่องจูงใจ (Incentive to Invent Theory) และทฤษฎีว่าด้วยการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (Prevention of Unfair Competition)

1) ทฤษฎีว่าด้วยการเป็นเครื่องจูงใจ (Incentive to Invent Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การที่รัฐให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เหมาะสม จะทำให้เจ้าของผลงานเกิดความเชื่อมั่นว่า การลงทุนลงแรงในการสร้างสรรค์งานทรัพย์สินทางปัญญา จะได้รับการตอบแทนกลับคืนมาในรูปของสิทธิผูกขาดตามกฎหมาย หรือมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการนำงานทรัพย์สิน

ทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ อันจะเป็นเครื่องจูงใจให้บุคคลต่างๆ ลงทุนลงแรง ทำการวิจัยและพัฒนา หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2) ทฤษฎีว่าด้วยการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม (Prevention of Unfair Competition) กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีเจตนารมณ์ในการป้องกันการกระทำที่เป็นการเอารัดเอาเปรียบทางธุรกิจ โดยกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแสวงหาประโยชน์ทางการค้าโดยไม่เป็นธรรมแก่เจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา และป้องกันการผูกขาดจากการใช้สิทธิเด็ดขาดของเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา

2.1.2.4 ทรัพย์สินทางปัญญากับประโยชน์ต่อสังคมและผู้บริโภค

สำหรับแนวคิดนี้ มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 ทฤษฎี ดังนี้

1) ทฤษฎีการเปิดเผยข้อมูลความรู้ต่อสังคม (Disclosure of Information Theory) สำหรับแนวความคิดทฤษฎีนี้ จะมุ่งเน้นประโยชน์ของสังคมเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้ประดิษฐ์คิดค้นหรือผู้สร้างสรรค์งานทรัพย์สินทางปัญญา จะได้รับสิทธิเด็ดขาดในการใช้ประโยชน์จากงานดังกล่าว ขณะเดียวกันสังคมจะได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการผลงานที่ประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างสรรค์ขึ้นเช่นกัน ในลักษณะเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (quid pro quo) ระหว่างเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญากับสังคม

2) ทฤษฎีการคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Protection) โดยทั่วไปแล้ว กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีความมุ่งหมายในการคุ้มครองผู้บริโภค เช่น กฎหมายเครื่องหมายการค้า และกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ มีเจตนารมณ์เพื่อที่จะให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้า เพื่อไม่ให้ประชาชนเกิดความสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้านั้น ซึ่งเมื่อผู้บริโภคได้รับรู้เกี่ยวกับแหล่งกำเนิด คุณภาพ หรือความแตกต่างของสินค้านั้น ย่อมทำให้ผู้เป็นเจ้าของเครื่องหมายการค้าหรือผู้ผลิตจากแหล่งกำเนิดของสินค้าให้ความสำคัญหรือเป็นแรงผลักดันในเรื่องของคุณภาพสินค้าให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นผลพลอยได้ให้กับผู้บริโภคที่จะได้ใช้สินค้าที่มีคุณภาพที่ดีอีกทางหนึ่ง³

2.1.3 การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้พันธกรณีระหว่างประเทศ

ในส่วนที่เป็นพื้นฐานของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศสมาชิก 10 ประเทศได้เข้าเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศแล้ว ได้แก่ ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights–TRIPS) ภายใต้องค์การการค้าโลก (World Trade Organization–WTO) ที่สร้างมาตรฐานการคุ้มครองขั้นต่ำ (minimum standards) ในการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งกระบวนการระงับข้อพิพาทให้ประเทศสมาชิกทั้งประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาต้องยอมรับและผูกพัน

การจัดทำความตกลง TRIPS เป็นผลสำเร็จในการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย (Uruguay Round) โดยเกิดขึ้นจากความพยายามของประเทศพัฒนา เช่น สหรัฐอเมริกา และกลุ่มสหภาพยุโรป

³ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, กฎหมายสิทธิบัตร แนวความคิด และบทวิเคราะห์ (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2544) หน้า 23-26.

เป็นต้น ผลักดันให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหัวข้อหนึ่งในการเจรจาการค้า เนื่องจากระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีความเชื่อมโยงกับการค้า และต้องการปรับระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ โดยเห็นถึงความไม่เหมาะสมของระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศกำลังพัฒนา ที่สำคัญ ได้แก่ การไม่คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภท เช่น ลิขสิทธิ์ยา และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น รวมทั้ง การกำหนดข้อจำกัดสิทธิของผู้ทรงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เช่น การมีระบบอนุญาตเชิงบังคับ (compulsory licensing) การบังคับใช้สิทธิ และการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และระยะเวลาการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิบัตรในบางประเทศสั้นเกินไป เป็นต้น⁴

หลักพื้นฐานในความตกลง TRIPS ได้แก่

1) หลักปฏิบัติอย่างคนชาติ (Principle of National Treatment) หลักการนี้เป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่สำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์ในการป้องกันการเลือกปฏิบัติโดยรัฐหนึ่งต่อคนชาติของรัฐอื่นให้ด้อยกว่าคนชาติของตนเอง โดยมุ่งสร้างหลักประกันว่า คนชาติ (nationals) ของรัฐหนึ่งจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในอีกรัฐหนึ่งอย่างคนชาติของรัฐที่พึงให้ความคุ้มครองนั้น ภายใต้หลักการนี้ ความตกลง TRIPS กำหนดให้ประเทศภาคีขององค์การการค้าโลก (WTO) จะต้องให้ความคุ้มครองคนชาติของประเทศภาคีอื่นๆ ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเช่นเดียวกับความคุ้มครองที่ให้แก่มนุษย์ของตนเอง⁵ ทั้งนี้ ความคุ้มครอง (protection) ดังกล่าว หมายรวมถึงเรื่องใดๆ ที่กระทบต่อการมี การได้มา การปกป้อง และการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนเรื่องใดๆ ที่กระทบต่อการใช้สิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาที่ระบุไว้โดยเฉพาะในความตกลง TRIPS⁶

2) หลักปฏิบัติอย่างชาติที่ได้อ่อนนุเคราะห์ยิ่ง (Principle of Most Favored Nation Treatment-MFN) ความตกลง TRIPS กำหนดให้ประเทศภาคีขององค์การการค้าโลก (WTO) ผูกพันตามหลักปฏิบัติอย่างชาติที่ได้อ่อนนุเคราะห์ยิ่ง โดยกำหนดว่า การที่ประเทศภาคีหนึ่งจะให้สิทธิในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและคนชาติของประเทศใดๆ แล้ว จะต้องให้สิทธิเช่นเดียวกันนั้นกับคนชาติของประเทศภาคีอื่นด้วยโดยพลันและโดยไม่มีเงื่อนไขใดๆ⁷ กล่าวโดยสรุป คือ การให้สิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่ประเทศใด ไม่ว่าจะเป็นภาคีสมาชิกของความตกลงเดียวกันหรือไม่นั้น จะมีผลผูกพันให้ต้องให้สิทธิประโยชน์เช่นเดียวกันนั้นแก่ทุกประเทศที่เป็นภาคีความตกลง TRIPS ด้วยโดยอัตโนมัติ

3) การบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากความตกลง TRIPS จะกำหนดมาตรการการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและหลักการสำคัญที่กล่าวข้างต้นแล้ว ความตกลง TRIPS ยังกำหนดมาตรการเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Enforcement of Intellectual Property Rights) ไว้เป็นแนวทางในการดำเนินการของประเทศสมาชิก เพื่อให้มั่นใจว่า ประเทศสมาชิกจะมีกระบวนการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว

⁴ รัชชัย ศุภผลศิริ, กฎหมายลิขสิทธิ์ (กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2544) หน้า 53-55.

⁵ TRIPS Agreement Article 3

⁶ เชิงอรรถของ TRIPS Article 3

⁷ TRIPS Agreement Article 4

และเป็นธรรม รวมทั้งมีมาตรการเยียวยาความเสียหายต่อการละเมิดที่เหมาะสม ทั้งทางแพ่ง อาญา และมาตรการทางฝ่ายบริหาร เพื่อยับยั้งการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

นโยบายของรัฐบาล ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) ตลอดจนร่างกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2579) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคการค้าและการลงทุน การขับเคลื่อนประเทศโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ข้อ 4.2.4 ระบุให้มีการพัฒนาระบบคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล การเพิ่มประสิทธิภาพของระบบการตรวจสอบและจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา การส่งเสริมการจดทะเบียนและใช้ผลงานสร้างสรรค์ด้านนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ พร้อมทั้งสนับสนุนการสร้างตลาดกลางทรัพย์สินทางปัญญา และพัฒนาระบบฐานข้อมูลทรัพย์สินทางปัญญาของไทย เพื่อให้นักวิจัยและผู้ประกอบการสามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาที่หมดอายุไปพัฒนาต่อยอดและใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังต้องมีการดำเนินการอย่างเข้มข้นในการป้องปรามและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงาน ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกการใช้สินค้าที่มีลิขสิทธิ์ถูกกฎหมาย

2.2.1 นโยบาย “ประเทศไทย 4.0”

นับแต่อดีต ประเทศไทยมีการปรับโมเดลทางเศรษฐกิจอยู่หลายครั้ง กล่าวโดยสรุป คือ

- 1) ประเทศไทย 1.0 เน้นไปที่ภาคการเกษตร และขายวัตถุดิบ
- 2) ประเทศไทย 2.0 เน้นไปที่อุตสาหกรรมเบา ใช้แรงงานราคาถูก และวัตถุดิบน้อย เช่น อุตสาหกรรมทอผ้า อาหาร และเครื่องใช้ไฟฟ้า
- 3) ประเทศไทย 3.0 เป็นช่วงเวลาที่ผ่านมาถึงปัจจุบัน โดยเริ่มเน้นไปที่อุตสาหกรรมหนัก และการส่งออก
- 4) ประเทศไทย 4.0 เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจไปสู่ Value Based Economy หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม”

“ประเทศไทย 4.0” เป็นความมุ่งมั่นของรัฐบาลปัจจุบัน นำโดย นายกรัฐมนตรี (พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา) ที่ต้องการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “Value-Based Economy” หรือ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” กล่าวคือ ในปัจจุบันประเทศไทยยังติดอยู่ในโมเดลเศรษฐกิจแบบ “ทำมาก ได้น้อย” จึงต้องการปรับเปลี่ยนโมเดลเศรษฐกิจให้เป็น “ทำน้อย ได้มาก” กล่าวคือ การขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างน้อยใน 3 มิติที่สำคัญ ดังนี้ (1) เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” (2) เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วย

⁸ TRIPS Agreement Article 41

ภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และ (3) เปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้น

“ประเทศไทย 4.0” จึงเป็นการเปลี่ยนผ่านทั้งระบบใน 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ

1) เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม (Traditional Farming) ในปัจจุบัน ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Smart Farming) โดยเกษตรกรต้อง ร่ำรวยขึ้น และเป็นเกษตรกรแบบเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)

2) เปลี่ยนจาก Traditional SMEs หรือ SMEs ที่มีอยู่ให้รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ อยู่ตลอดเวลา ไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูง

3) เปลี่ยนจาก Traditional Services ซึ่งมีการสร้างมูลค่าค่อนข้างต่ำ ไปสู่ High Value Services

4) เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และทักษะสูง ประเทศไทย 4.0 ถือเป็นการพัฒนาเครื่องยนต์เพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทาง เศรษฐกิจชุดใหม่ (New Engines of Growth) ด้วยการเปลี่ยนแปลง ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ของประเทศที่มีอยู่ 2 ด้าน คือ ความหลากหลายเชิงชีวภาพ และ ความหลากหลายเชิงวัฒนธรรม ให้เป็นความได้เปรียบในเชิงแข่งขัน โดยการเติมเต็มด้วยวิทยาการ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนา แล้วต่อยอดความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบเป็น 5 กลุ่มเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมเป้าหมาย ประกอบด้วย

1) กลุ่มอาหาร เกษตร และเทคโนโลยีชีวภาพ (Food, Agriculture & Bio-Tech) อาทิ เทคโนโลยีการเกษตร (AgriTech) เทคโนโลยีอาหาร (FoodTech) เป็นต้น

2) กลุ่มสาธารณสุข สุขภาพ และเทคโนโลยีทางการแพทย์ (Health, Wellness & Bio-Med) อาทิ เทคโนโลยีสุขภาพ (HealthTech) เทคโนโลยีการแพทย์ (MedTech) สปา (Spa) เป็นต้น

3) กลุ่มเครื่องมือ อุปกรณ์อัจฉริยะ หุ่นยนต์ และระบบเครื่องกลที่ใช้ระบบ อิเล็กทรอนิกส์ควบคุม (Smart Devices, Robotics & Mechatronics) อาทิ เทคโนโลยีหุ่นยนต์ (Robotech) เป็นต้น

4) กลุ่มดิจิทัล เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เชื่อมต่อและบังคับอุปกรณ์ต่างๆ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีสมองกลฝังตัว (Digital, IOT, Artificial intelligence & Embedded Technology) อาทิ เทคโนโลยีการเงิน (Fintech) อุปกรณ์เชื่อมต่อออนไลน์โดยไม่ต้องใช้คน (IoT) เทคโนโลยีการศึกษา (EdTech) อี-มาร์เก็ตเพลส (E-Market place) อี-คอมเมิร์ซ (E-Commerce) เป็นต้น

5) กลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง (Creative, Culture & High Value Services) อาทิ เทคโนโลยีการออกแบบ (DesignTech) ธุรกิจไลฟ์สไตล์ (Lifestyle Business) เทคโนโลยีการท่องเที่ยว (TravelTech) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ (Service Enhancing) เป็นต้น

2.2.2 ยุทธศาสตร์ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2559–2579)

กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลัก ได้ยกร่างแผนที่นำทาง (Roadmap) ด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ ระยะ 20 ปี ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560–2564) และนโยบายประเทศไทย 4.0 ของรัฐบาล ครอบคลุมการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญาทั้งระบบ

องค์ประกอบ IP Roadmap ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับห่วงโซ่มูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Value Chain) จำนวน 4 ด้าน คือ การสร้างสรรค์ (Creation) การคุ้มครอง (Protection) การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ (Commercialization) และบังคับใช้กฎหมาย (Enforcement) และเพิ่มอีก 2 ด้าน ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาของชุมชนและประเทศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไทยมีศักยภาพในการแข่งขัน คือ เรื่องสิ่งบ่งชี้ภูมิศาสตร์ (Geographical Indication : GI) และเรื่องทรัพยากรพันธุกรรม (Genetic Resources : GRs) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Knowledge : TK) และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Expressions : TCEs) สาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้

1) ส่งเสริมการสร้างสรรค์นวัตกรรมด้วยทรัพย์สินทางปัญญา (Creation of IP based Innovation) โดยมุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาการศึกษ และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการสร้างสรรค์จัดให้มีมาตรการสนับสนุนการสร้างสรรค และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการวิจัยและสร้างสรรค์ และจัดตั้งศูนย์สนับสนุนการวิจัย นวัตกรรม เทคโนโลยี และทรัพย์สินทางปัญญา

2) พัฒนาระบบการจดทะเบียนคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้สะดวกรวดเร็ว (Timely protection) โดยเพิ่มจำนวนผู้ตรวจสอบสิทธิบัตรและนายทะเบียนเครื่องหมายการค้า แกไขกฎหมายเพื่อลดขั้นตอนในกระบวนการจดทะเบียน และสอดคล้องกับมาตรฐานสากล พัฒนาระบบ IT รวมทั้งระบบบริหารจัดการการจดทะเบียน ปรับปรุงระบบทำงาน (Workflow optimization) จัดหน่วยงานภายนอกช่วยงานสนับสนุน และปฏิรูปกรมทรัพย์สินทางปัญญาให้สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

3) การใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ (Commercialization to create value) โดยจัดพื้นที่จับคู่ธุรกิจและแสดงสินค้านวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งในศูนย์การค้า งานแสดงสินค้า และออนไลน์ การนำผลงานวิจัยไปขยายผลหรือพัฒนาต่อยอดให้ตรงตามความต้องการของตลาด สนับสนุนการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา และใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นหลักประกันธุรกิจ

4) การบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ (Effective enforcement) โดยดำเนินการบูรณาการการปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รณรงค์สร้างจิตสำนึกเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการบังคับใช้กฎหมายแก่เจ้าหน้าที่ และพัฒนามาตรการปราบปรามการละเมิดให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล

5) การส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁹ (Promotion of GIs for rural prosperity) ส่งเสริม สร้างความเข้าใจกับชุมชน และผู้ผลิต พัฒนาระบบการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ทั้งในไทยและต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการตลาดสินค้า GI สร้างความเข้าใจให้ผู้บริโภค ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ขยายการขึ้นทะเบียนสินค้า GI ให้ครอบคลุม 77 จังหวัด ทำความเข้าใจแก่ชุมชนผู้ผลิต และจัดให้มีระบบควบคุมมาตรฐาน และรักษาคุณภาพสินค้า GI

6) สร้างกลไกในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรพันธุกรรม (Genetic Resources-GRs) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Knowledge-TK) และการแสดงออกทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม (Traditional Cultural Expressions-TCEs) โดยพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้อง สนับสนุน ส่งเสริมให้หน่วยงานจัดทำฐานข้อมูล GRs TK และ TCEs ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และเป็นสากลที่สามารถเชื่อมต่อเป็นฐานข้อมูลระดับชาติที่มีประสิทธิภาพ และใช้ประโยชน์ได้จริง ผลักดันการเจรจาจัดทำความตกลงระหว่างประเทศ เพื่อให้มีการขออนุญาตก่อนใช้ การเปิดเผยแหล่งที่มา และการแบ่งปันผลประโยชน์ และส่งเสริมการพัฒนาต่อยอด GRs TK และ TCEs และนำเข้าสู่ระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

2.2.3 แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนปี 2559-2068

คณะทำงาน AWGIPC ได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนฉบับที่ 2 สำหรับปี 2559-2568 (ASEAN IPR Action Plan 2016-2025) เพื่อเตรียมการด้านทรัพย์สินทางปัญญารองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์

1) พัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา และโครงสร้างพื้นฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญาระดับภูมิภาค

2) พัฒนาระบบเครือข่ายทรัพย์สินทางปัญญาในภูมิภาคอาเซียนให้สนับสนุน AEC

3) การพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียนให้ครอบคลุมในวงกว้าง

4) สร้างสินทรัพย์โดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเครื่องมือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : พัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศ (A more robust ASEAN IP System is developed by strengthening IP Offices and building IP infrastructures in the region)

1) ยกระดับบริการด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิบัตร การออกแบบ และเครื่องหมายการค้า โดยดำเนินกิจกรรม เช่น จัดทำการวิเคราะห์ละเอียดเกี่ยวกับปริมาณงาน ภาระงานค้างคั่ง และทรัพยากรที่มีในการตรวจสอบ/การบริหารจัดการของแต่ละสำนักงานเพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนาระดับการให้บริการต่างๆ เพิ่มประสิทธิภาพการแบ่งงานกันทำ (work sharing) ระหว่างประเทศสมาชิก รวมทั้งสร้างระบบการจัดแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ทั่วอาเซียน เป็นต้น

⁹ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

2) พัฒนาคุณภาพของการให้บริการด้านทรัพย์สินทางปัญญา ในด้านระยะเวลา การจดทะเบียนและคุณภาพของผลงาน เช่น การปรับปรุงคู่มือการจดทะเบียน/การตรวจสอบ สิทธิบัตร และทำการระบุถึงกระบวนการที่คล้าย/ต่างกันในแต่ละประเทศ เพื่อหาแนวทางปรับปรุง แก้ไขและยกระดับคุณภาพงานด้านสิทธิบัตรร่วมกันต่อไป

3) พัฒนาความเป็นเลิศขององค์การจัดเก็บลิขสิทธิ์ในด้านความโปร่งใส การรับผิดชอบ และการกำกับดูแล

4) สำนักรวความเป็นไปได้ของความสอดคล้องของเงื่อนไขต้องการด้านเครื่องหมายการค้าและการออกแบบผลิตภัณฑ์ ทั้งภูมิภาค

5) การลงนามในสนธิสัญญาความร่วมมือด้านการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา ระหว่างประเทศ (สนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (Patent Cooperation Treaty-PCT) พิธีสารมาดริด (Madrid Protocol) และความตกลงเฮก (Hague Agreement) รวมทั้งพยายาม ดำเนินการต่างๆ เพื่อเข้าเป็นภาคีสัญญาที่สำคัญในกรอบองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เช่น สนธิสัญญากรุงปักกิ่ง (Beijing Treaty) สนธิสัญญามาร์ราเคช (Marrakesh Treaty) สนธิสัญญาสิงคโปร์ (Singapore Treaty) สนธิสัญญาลิขสิทธิ์ (WIPO Copyright Treaty-WCT) สนธิสัญญาการแสดงและสิ่งบันทึกเสียง (WIPO Performances and Phonograms Treaty-WPPT) และอื่นๆ เป็นต้น

6) การพัฒนาศักยภาพสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอย่างยั่งยืน และเป็นไปตามเป้าหมาย ตลอดจนมีโครงการให้ความช่วยเหลือผู้ใช้บริการ ซึ่งพัฒนาขึ้นโดยแต่ละ สำนักงานเอง ซึ่งเชื่อมโยงกับระดับการพัฒนาของสำนักงานแต่ละแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กัมพูชา สปป.ลาว และเมียนมา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : พัฒนาระบบเครือข่ายทรัพย์สินทางปัญญาในภูมิภาคอาเซียนให้ สนับสนุน AEC (Regional IP platforms and infrastructures are developed to contribute to enhancing the ASEAN Economic Community) ประกอบด้วย

1) จัดทำแผนพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของอาเซียน

2) พัฒนาเครือข่ายใหม่ๆ ในด้านทรัพย์สินทางปัญญาแบบบูรณาการในระดับ ภูมิภาค รวมถึงสำนักงานแลกเปลี่ยนทางเทคโนโลยี และสำนักงานส่งเสริมเทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น การเพิ่มช่องทางทางการตลาดที่เป็นไปได้สำหรับการซื้อขายเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้งการ เพิ่มจำนวนห้องสมุดสิทธิบัตรในภูมิภาคอาเซียน

3) นำเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยมาใช้ในการปรับปรุงคุณภาพการให้บริการ ในระดับภูมิภาค ทั้งการพัฒนาระบบอัตโนมัติ (automation) ครอบคลุมระบบแปลภาษาอัตโนมัติ รวมทั้งระบบที่ใช้สำหรับแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านสิทธิบัตร สิทธิบัตรการออกแบบ และเครื่องหมายการค้า ตลอดจนพัฒนาฐานข้อมูลสิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้าในระดับภูมิภาค โดยยึดตามแผนพัฒนา ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศของอาเซียนที่ตั้งไว้

4) ยกระดับการส่งมอบบริการขอสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในอาเซียน ผ่านการให้บริการออนไลน์ในด้านต่างๆ

5) ยกระดับและรวมศูนย์การบริหารจัดการเว็บไซต์แหล่งข้อมูล ASEAN IP Portal โดยให้เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลด้านทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ เช่น สถิติทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียน ที่มีความถูกต้องแม่นยำ และมีปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : การพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียนให้ครอบคลุมในวงกว้าง (An expanded and inclusive ASEAN IP Ecosystem is developed) ประกอบด้วย

1) สร้างเครือข่ายทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ครอบคลุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา ศุลกากร ศาล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการบังคับใช้กฎหมายต่างๆ

2) ยกระดับการมีส่วนร่วมทั้งภายนอกและภายในอาเซียนกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และคู่เจรจาภายนอกต่างๆ ครอบคลุมการจัดประชุมหารือกับภาคเอกชน และสมาคมด้านทรัพย์สินทางปัญญาต่างๆ เช่น AIPA และ INTA เป็นต้น

3) เพิ่มประสิทธิภาพผู้ตรวจสอบทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน และศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบการรับรองคุณภาพของภูมิภาคอาเซียนในอนาคต

ยุทธศาสตร์ที่ 4 : การสร้างกลไกระดับภูมิภาคเพื่อส่งเสริมการสร้างสรรคและใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาเชิงพาณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Regional mechanisms to promote asset creation and commercialization, particularly geographical indications and traditional knowledge are enhanced) ประกอบด้วย

1) สร้างความตระหนักและความเคารพต่อสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อส่งเสริมการคุ้มครองและการใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญา ตลอดจนพัฒนาโครงการสนับสนุนต่างๆ สำหรับ SME และภาคอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

2) พัฒนาบริการการประเมินมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อสร้างความตระหนักถึงสำคัญของมูลค่าทรัพย์สินทางปัญญาในฐานะทรัพย์สินที่มีมูลค่าทางการเงินอย่างหนึ่ง

3) สนับสนุนการใช้ประโยชน์ GIs ในเชิงพาณิชย์ในอาเซียน โดยการยกระดับศักยภาพของภาคการผลิตในด้านการพัฒนาการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการสร้างแบรนด์

4) ส่งเสริมกลไกในการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญابนพื้นฐานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการจัดทำแผนการดำเนินงานร่วมกันในประเทศอาเซียน

5) ประเมินความมีประสิทธิภาพของกลไกการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น (TK) ทรัพยากรชีวภาพ (GR) และการแสดงด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น (TCE) โดยการพัฒนาเครือข่ายฐานข้อมูล TKGR TCE ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อหาแนวทางจัดทำข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับความร่วมมือในด้านนี้ในระดับภูมิภาคต่อไป

2.2.4 แผนการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ปี 2559–2568

แผนการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ยุทธศาสตร์ที่ 3 เรื่องการสร้างระบบนิเวศด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้ครอบคลุมในวงกว้าง โครงการที่ 12 (Initiative 12: Implementation of a Regional Action Plan on IPR Enforcement) โดยกำหนดโครงการและแผนการดำเนินกิจกรรมไว้ ดังนี้

1) ดำเนินกิจกรรมการรับรู้ข้อมูลสารสนเทศด้านการป้องกันและปราบปรามในภูมิภาคโดยจัดทำเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการด้านการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในภูมิภาค และยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการรณรงค์ต่อต้านการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

2) จัดทำข้อมูลสถิติ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา และสถานะของคดีต่างๆ ให้สามารถเข้าถึงได้โดยระบบออนไลน์

3) เก็บรวบรวมข้อมูลการเคลื่อนย้ายสินค้าละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้ามาหรือออกไปจากภูมิภาคอาเซียน

4) ร่างแนวทางภายในระดับประเทศสำหรับการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่สอดคล้องกับกฎหมายของประเทศสมาชิกแต่ละประเทศ

5) จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับหน่วยงานด้านการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งรวมถึงตุลาการ และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

6) พัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อพัฒนาศักยภาพการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

ทั้งนี้ คณะทำงาน AWGIPC ได้จัดตั้ง ASEAN Network on Intellectual Property Enforcement Expert (ANIEE) เพื่อทำหน้าที่ประสานงานการดำเนินกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยมีประเทศฟิลิปปินส์ และไทย เป็นผู้นำกิจกรรม

2.3 สรุปกรอบแนวคิด

นโยบายประเทศไทย 4.0 ของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศด้วยนวัตกรรม (Innovation Based Economy) ล้วนต้องอาศัยทรัพย์สินทางปัญญาเป็นกลไกสำคัญ จึงเป็นหน้าที่ของกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่ต้องเดินหน้าพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศให้มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และนำพาประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ทรัพย์สินทางปัญญายังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในภูมิภาคอาเซียนด้วยเช่นกัน โดยที่ผ่านมา อาเซียนได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญา ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าว จึงได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งระบบให้ครอบคลุมห่วงโซ่มูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา (IP Value Chain) โดยมุ่งเน้นส่งเสริมการสร้างสรรคนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพ สอดรับกับมาตรฐานสากล ส่งเสริมใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ และบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้นในประเทศสมาชิกอาเซียน

ในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนให้บรรลุผลนั้น จำต้องพิจารณาถึงข้อจำกัดของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะกลุ่ม CLMV ที่มีโครงสร้างพื้นฐานระบบกฎหมาย บุคลากรและความพร้อมด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่แตกต่างกัน ความร่วมมือระหว่าง

ประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศภายนอกกลุ่มหรือประเทศคู่เจรจา (dialogue partners) เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของสหภาพยุโรป (EUIPO) สำนักงานสิทธิบัตรญี่ปุ่น (JPO) และองค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และองค์การการค้าโลก (WTO) เป็นต้น รวมทั้งการจัดลำดับความสำคัญแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาการด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกอาเซียนที่แตกต่างกัน จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยผลักดันให้การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนประสบผลสำเร็จ

การศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบให้เห็นแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) ฉบับที่ 2 (ปี พ.ศ. 2559–2568) กับมาตรการการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน และจัดลำดับความสำคัญแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาการด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสมาชิกอาเซียนที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียน กลุ่ม CLMV ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน

บทที่ 3

ผลการศึกษา

3.1 สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

สภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาปัจจุบัน เกิดขึ้นจากบุคลากรในหลายภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ยังไม่เข้าใจถึงระบบการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีความเข้าใจที่ว่า เมื่อทรัพย์สินทางปัญญาของตนได้รับการจดทะเบียนในประเทศไทยแล้ว จะสามารถได้รับความคุ้มครองไปยังประเทศอื่น ทั้งนี้ หน่วยงานภาครัฐรวมถึงกรมทรัพย์สินทางปัญญา จึงมีหน้าที่ให้ความรู้ความเข้าใจดังกล่าวแก่ผู้ประกอบการภาคเอกชนว่า การจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าและการจดทะเบียนสิทธิบัตร มีหลักการพื้นฐานเรื่องดินแดน กล่าวคือ จดทะเบียนคุ้มครองสิทธิในประเทศใด จะได้รับคุ้มครองสิทธิที่ประเทศนั้น หากจดทะเบียนในประเทศไทยจะได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเฉพาะในประเทศไทย ถ้ามีผู้ผลิตสินค้าเลียนแบบหรือปลอมเครื่องหมายการค้าหรือปลอมผลิตภัณฑ์นั้นในต่างประเทศ จะไม่สามารถไปดำเนินการทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้

ปัญหาทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญของไทย เกิดจากการไม่เข้าใจในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาอย่างถูกต้องทั้งในระดับผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการของไทย ที่ต้องการทำธุรกิจการค้าหรือส่งสินค้าไปขายยังต่างประเทศ จึงมีส่วนทำให้ภาคธุรกิจของไทย ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเต็มที่ และก่อให้เกิดปัญหาสำคัญ โดยอาจถูกผู้ประกอบการในประเทศคู่ค้านำทรัพย์สินทางปัญญาของตนไปจดทะเบียนหรือลอกเลียนแบบในประเทศนั้นหรือในต่างประเทศ

ตารางที่ 1 ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญในเชิงธุรกิจ

ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญในเชิงธุรกิจ		
เครื่องหมายการค้า (Trademark)	ระบบจดทะเบียน	หลักการ: จดที่ไหนคุ้มครองที่นั่น / การจดทะเบียนระหว่างประเทศ ผ่านระบบมาดริด ¹⁰ ที่กรมทรัพย์สิน ทางปัญญา

¹⁰ พิธีสารมาดริด (Madrid Protocol) คือ ความตกลงระหว่างประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการยื่นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศ

ประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญในเชิงธุรกิจ		
สิทธิบัตรการประดิษฐ์ (Patent)	ระบบจดทะเบียน	หลักการ: จดที่ให้คุ้มครองที่นั่น / การจดทะเบียนระหว่างประเทศผ่าน ระบบ PCT ¹¹ ที่กรมทรัพย์สิน ทางปัญญา
สิทธิบัตรการออกแบบ ผลิตภัณฑ์ (Design Patent)	ระบบจดทะเบียน	หลักการ: จดที่ไหนคุ้มครองที่นั่น
ลิขสิทธิ์ (Copyright)	ให้ความคุ้มครองทันทีที่ สร้างสรรค์ผลงาน	หลักการ: คุ้มครองในประเทศภาคีอนุสัญญา กรุงเบิร์น ¹² และความตกลง TRIPS

ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของไทยที่พบบ่อยในอาเซียนและกลุ่มประเทศ CLMV ส่วนใหญ่แล้ว มักพบในเรื่องการละเมิดเครื่องหมายการค้า ดังนี้

- 1) การถูกละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา เช่น ถูกเลียนแบบเครื่องหมายการค้า เนื่องจากผู้ประกอบการไทยไม่ได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าไว้ก่อน ก่อให้เกิดความเสียหาย จากความสับสน หลงผิดของผู้บริโภค และสินค้าไม่มีคุณภาพ
- 2) การถูกบุคคลอื่นนำเครื่องหมายการค้าของตนไปจดทะเบียนในต่างประเทศ กรณีนี้เป็นกรณีที่เจ้าของไม่ได้นำเครื่องหมายการค้าไปจดทะเบียนไว้ในประเทศที่ทำธุรกิจ และเมื่อต่อมาสินค้าเป็นที่นิยมในประเทศนั้นๆ จึงเป็นเหตุให้มีบุคคลอื่นนำเครื่องหมายการค้าไปจดทะเบียน ทำให้เจ้าของเครื่องหมายการค้าชาวไทย ไม่สามารถส่งสินค้านั้นไปขายในประเทศนั้นได้อีก
- 3) เปลี่ยนสถานะจากเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา เป็นผู้ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา (ในกรณีที่ ไม่ได้จดทะเบียนขอรับความคุ้มครอง) ซึ่งเป็นเหตุให้ถูกฟ้องร้องว่าละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของ คู่กรณีที่ได้จดทะเบียนไว้ก่อน และอาจถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย
- 4) สินค้าของไทยที่พบบ่อยในเรื่องการถูกละเมิดในต่างประเทศ เช่น สินค้าที่มีชื่อเสียงใน ประเทศไทยและเริ่มส่งขายในต่างประเทศโดยไม่ได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้า ณ ประเทศที่ส่ง สินค้าไปขาย
- 5) ถูกลอกเลียนแบบสินค้ากรณีผู้ประกอบการนำสินค้าไปแสดงในงานแสดงสินค้าใน ต่างประเทศ

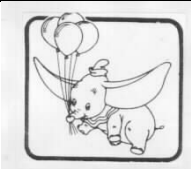
¹¹ PCT (Patent Cooperation Treaty) คือ สนธิสัญญาความร่วมมือด้านสิทธิบัตร เป็นระบบที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการยื่นคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตรการประดิษฐ์ระหว่างประเทศ

¹² อนุสัญญาเบิร์นว่าด้วยการคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม ค.ศ. 1886 (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1886) เป็นความตกลงระหว่างประเทศด้านลิขสิทธิ์ที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO)

นอกจากนี้ ยังมีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาประเภทการออกแบบผลิตภัณฑ์ สิทธิบัตร การประดิษฐ์ และการละเมิดลิขสิทธิ์ จากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในประเทศดังกล่าวอีกด้วย

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการละเมิดเครื่องหมายการค้าของผู้ประกอบการไทยในอาเซียน

ลำดับที่	ช่วงเวลา	ประเทศ	รูปภาพ	บริษัท-สินค้า
1.	2561	อาเซียนและไทย		- บริษัท เอ เพอร์เฟกต์ ไรด์ จำกัด - หมวกกันน็อค
2.	2561	อาเซียน		- บริษัท สยามเฮลท์ กรุป จำกัด - ยาสีฟัน
3.	2560	อินโดนีเซียและไทย		- KYT Thailand Official - หมวกกันน็อค
4.	2560	สปป. ลาว		- บริษัท อาร์ เอ ซี ออยล์ (ประเทศไทย) จำกัด - น้ำมันเครื่อง
5.	2560	สปป. ลาว		- บริษัท เฮอร์ตัน จำกัด - แม่กุญแจ
6.	2559	สปป. ลาว		- บริษัท อินโฟแซท จำกัด - จานดาวเทียม
7.	2559	สปป. ลาวและเมียนมา		- บริษัท เอส.พี.พลาสติก อินดัสตรี จำกัด - ถังพลาสติก
8.	2557	เวียดนาม		- บริษัท เอ็มเอ็มพี คอร์ปอเรชั่น จำกัด - ฟิล์มถนอมอาหาร
9.	2556	ฟิลิปปินส์		- บริษัท เอส.วาย.เค.อโต้พาร์ท อิมพอร์ต-เอ็กส์พอร์ต จำกัด - หมวกกันน็อค
10.	2554	อินโดนีเซีย	A-Bonne	- บริษัท เอ พลัส ซัพพลาย จำกัด - เกลือขัดผิว น้ำนมขัดผิว โลชั่น
11.	2553	ลาว	Hatari	- บริษัท วนวิทย์ แมนูแฟคเจอร์ริง จำกัด - ผู้ผลิตพัดลมไฟฟ้ายี่ห้อ Hatari

ลำดับที่	ช่วงเวลา	ประเทศ	รูปภาพ	บริษัท-สินค้า
12.	2551	อินโดนีเซีย	เจ้าแก้งน้อย	- บริษัท เจ้าแก้งน้อย จำกัด - ขนมอบกรอบสาหร่าย
13.	2550	เวียดนาม		- หจก.จักรวาลบอลลูน - ลูกโป่ง
14.	2549	กัมพูชา		- ขนมขบเคี้ยวตรา Y-Y SNACK
15.	2548	ฟิลิปปินส์	A-Bonne	- บริษัท เอ พลัส ซัพพลาย จำกัด - เกลือขัดผิว นำนมขัดผิว โลชั่น ครีม ทาหน้า
16.	2545	เวียดนาม		- บริษัท อาซาฮี-ไทย อัลลอย จำกัด - ก้อนน้ำ SANWA
17.	2545	เวียดนาม	BERINA	- บริษัท ศรีเจริญภัณฑ์ จำกัด - ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเส้นผม
18.	2542	เวียดนาม		- บริษัท ที.ซี. ฟาร์มาซูติคอล อุตสาหกรรม จำกัด - เครื่องดื่มกระetingแดง
19.	2542	อินโดนีเซีย		- บริษัท เอส.วาย.เค.อโต้พาร์ท อิมพอร์ต-เอ็กซ์พอร์ต จำกัด - หมวกกันน็อค
20.	2540 (1997)	เวียดนาม		- บริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด -
21.		เวียดนาม	LOBO	- บริษัท โกลโบ ฟู้ดส์ จำกัด - น้ำพริกเครื่องแกง “LOBO”
22.		มาเลเซีย	น้ำพริกเผาตราแม่ประนอม	- บริษัท น้ำพริกเผา แม่ประนอม จำกัด - ผลิตภัณฑ์น้ำพริกเผา

3.2 กรณีศึกษาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของผู้ประกอบการไทยในกลุ่มประเทศ CLMV

3.2.1 ประเทศกัมพูชา

- 1) อดีตผู้แทนจำหน่ายนำเครื่องหมายการค้าของบริษัทไปจดทะเบียน

ตัวแทนจำหน่ายสินค้ากระเบื้องปูพื้นของบริษัทในเครือบริษัทผู้ประกอบการของไทยนำเครื่องหมายการค้าของบริษัท ไปยื่นคำขอจดทะเบียนเครื่องหมายบริการ และยังนำชื่อเครื่องหมายการค้าไปตั้งเป็นส่วนหนึ่งของชื่อบริษัทและตราประทับบริษัทอีกด้วย โดยคำขอจดทะเบียนดังกล่าวมีทั้งที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วและอยู่ระหว่างการพิจารณาของเจ้าหน้าที่การกระทำความผิดกล่าว มีผลให้บุคคลทั่วไปเข้าใจผิดว่าบริษัททั้ง 2 บริษัทข้างต้น เป็นบริษัทในเครือของบริษัทไทย

- 2) การนำบรรจุภัณฑ์ของสินค้ากลุ่มซีเมนต์ไปผลิตเป็นกระเป๋ ามวก รองเท้า

พบว่า ประเทศกัมพูชาเป็นแหล่งวัตถุดิบและแหล่งผลิตสำคัญของสินค้าจำพวกกระเป๋ ามวก รองเท้า ฯลฯ ซึ่งทำจากบรรจุภัณฑ์ใช้แล้วของสินค้ากลุ่มซีเมนต์ของผู้ประกอบการไทย ส่งผลกระทบทางลบกับแบรนด์ของผู้ประกอบการไทย รวมทั้งมีข้อกังวล หากสินค้าดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายจากการใช้งานสินค้าดังกล่าว

3.2.2 ประเทศ สปป.ลาว

บริษัทผู้ผลิตสินค้าทำจากพลาสติก เช่น ถังน้ำ ถังน้ำแก๊สกลอน กล่อง แก้ว และอื่นๆ โดยมีการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้ากับกรมทรัพย์สินทางปัญญาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 และปัจจุบันได้จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าครอบคลุมเกือบทุกประเทศในอาเซียน รวมทั้ง สปป.ลาว ทั้งนี้ บริษัทมีการทำการค้ากับ สปป.ลาว ผ่านตัวแทนมากกว่า 13 ปี และสืบทราบมาว่า มีการผลิตสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ตราสัญลักษณ์ของบริษัท เป็นถังน้ำฝาปิดขนาด 22 Gl. และ 30 Gl. โดยโรงงานพลาสติกของนักลงทุนสัญชาติจีน ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อภาพลักษณ์สินค้าและความเชื่อมั่นของผู้บริโภคสินค้าของบริษัท เนื่องจากสินค้าลอกเลียนแบบมีคุณภาพและมาตรฐานที่ต่ำกว่าสินค้าจริง

3.2.3 ประเทศเมียนมา

- 1) การเลียนเครื่องหมายการค้า

บริษัทผู้ประกอบการรายใหญ่ของไทย พบว่ามีบริษัทรับเหมาก่อสร้างรายใหญ่ในเมียนมาได้ปรับใช้สัญลักษณ์หรือโลโก้ของบริษัทไม่ว่าจะเป็นสีหรือฟอนต์อักษรโรมันให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับเครื่องหมายการค้าของบริษัทไทย ซึ่งทำให้บุคคลทั่วไปจะสับสนหลงผิดว่าบริษัทดังกล่าวเป็นบริษัทในเครือของบริษัทไทย

- 2) การเลียนแบบบรรจุภัณฑ์

บริษัทผู้ประกอบการของไทย พบว่าร้านตัวแทนจำหน่ายของบริษัทมีการวางขายสินค้าจำพวกเดียวกับสินค้าของบริษัท รวมทั้งยังใช้หีบห่อที่มีลักษณะเหมือนคล้ายกับแบบบรรจุภัณฑ์ของบริษัทไม่ว่าจะเป็นสี การวางลวดลาย โลโก้ หรือลักษณะอักษร ให้มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับเครื่องหมายการค้าของบริษัท ซึ่งอาจมีความเป็นไปได้ที่บุคคลทั่วไปจะสับสนหลงผิดว่าสินค้าดังกล่าวเป็นบริษัทในเครือของบริษัทไทย

3.2.4 ประเทศเวียดนาม

1) การละเมิดเครื่องหมายการค้า

บริษัทผู้ผลิตสินค้าสุขภัณฑ์รายใหญ่ของไทยส่งออกสินค้าไปจำหน่ายในเวียดนามได้รับแจ้งจากหน้าที่การค้าของบริษัทที่ประจำอยู่ที่เวียดนามว่า พบการจำหน่ายสินค้าโถสุขภัณฑ์ปลอมที่มีการสกรีนเครื่องหมายการค้าที่ได้รับจดทะเบียนแล้วของบริษัทฯ ตามร้านจำหน่ายสุขภัณฑ์ในเวียดนาม จากการตรวจสอบพบว่าผู้ผลิตสินค้าปลอมและผู้สกรีนเครื่องหมายการค้าลงบนสุขภัณฑ์เป็นคนละรายกัน โดยผู้ผลิตเป็นโรงงานผลิตสุขภัณฑ์รายใหญ่ที่ผลิตสินค้าตามสั่ง มีแคตตาล็อกตัวอย่างแบบสุขภัณฑ์ของบริษัทที่มีชื่อเสียงหลายรายให้เลือก โดยมีโรงงานที่รับจ้างสกรีนเครื่องหมายการค้าที่มีชื่อเสียงต่างๆ ลงบนสุขภัณฑ์ให้กับลูกค้าอีกทีหนึ่ง

2) Fraud Website

บริษัทผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ในเวียดนาม ภายใต้ Packaging ของบริษัทไทย ถูกปลอมแปลง website ของบริษัท ซึ่งใน website ปลอมดังกล่าวมีการกล่าวแอบอ้างว่ามีความเกี่ยวข้องกับบริษัท Packaging และมีการเสนอขายสินค้าผ่านทาง website โดยมีวัตถุประสงค์ให้บุคคลทั่วไปเข้าใจว่า website ปลอมดังกล่าว เป็น official website ของบริษัทในเครือ Packaging ของไทย โดยที่ผ่านมา บริษัทผู้ผลิตบรรจุภัณฑ์ในเวียดนาม ได้ทำการล่อซื้อ และส่งหนังสือแจ้งเตือนให้หยุดการกระทำดังกล่าว

3.3 แนวทางการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV

เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาปัจจุบันในกลุ่มประเทศ CLMV และแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องรับฟังความเห็นในการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายและข้อเสนอในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV จากการส่งแบบสอบถามและสัมภาษณ์ผู้ประกอบการเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่ดำเนินธุรกิจการค้าและการลงทุนในประเทศ CLMV สำนักงานกฎหมายตัวแทนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV และผู้แทนหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาแห่งสหภาพยุโรป (EUIPO) และองค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO)

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

3.3.1 ผู้ประกอบการเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

ผู้ประกอบการธุรกิจการค้ารายใหญ่ของไทยในกลุ่มประเทศ CLMV ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยดำเนินการขอรับความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาหลักทุกประเภท ได้แก่ เครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ และลิขสิทธิ์ ปัญหาการละเมิดที่เกิดขึ้นโดยรวม ได้แก่ การละเมิดเครื่องหมายการค้า โดยการปลอมและเลียนเครื่องหมายการค้า นอกจากนี้ ยังมีการลอกเลียนบรรจุภัณฑ์ ละเมิดงานอันมีลิขสิทธิ์ และจัดทำเว็บไซต์ปลอม ทั้งนี้ เมื่อเกิดปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV ดำเนินการโดยติดต่อเจรจากับผู้ละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาโดยตรง รวมทั้งติดต่อหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงาน

ทรัพย์สินทางปัญญา และตำรวจเศรษฐกิจของประเทศนั้นๆ เพื่อดำเนินการทางคดี เป็นต้น ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการป้องปรามการละเมิด ได้แก่ ความแตกต่างของกฎหมายแต่ละประเทศ ขั้นตอนการติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงแนวทางปฏิบัติในการดำเนินคดีที่มีความแตกต่างกัน มีการละเมิดโดยใช้ช่องว่างของกฎหมาย เช่น ร้านค้าตัวแทนจำหน่ายมีการจำหน่ายสินค้าเลียนแบบหลังร้าน หรือการนำสินค้า OEM ที่ไม่มีเครื่องหมายการค้ามาติดเครื่องหมายการค้าภายหลังเมื่อมีการตกลงซื้อขายแล้ว ทำให้ยากในการตรวจสอบจับกุม นอกจากนี้ ยังขาดผู้แทนฝ่ายไทย ซึ่งสามารถช่วยประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมด ผู้ประกอบการไทยให้ความเห็นว่า หน่วยงานภาครัฐของไทยในประเทศดังกล่าว เช่น สถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ สามารถมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV ได้ โดยสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ (G2G) ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ให้ข้อมูลที่เป็นแก่ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและการปราบปรามการละเมิด นอกจากนี้ ยังช่วยเป็นตัวกลางเชื่อมโยงผู้ประกอบการธุรกิจกับหน่วยงานภาครัฐท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง และเห็นควรจัดให้มีฐานข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าในแต่ละประเทศ รวมทั้งมีการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายอย่างสม่ำเสมอและทันต่อสถานการณ์ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือแนวทางปฏิบัติ

ผู้ประกอบการธุรกิจการค้า SME ของไทย ที่จะเริ่มธุรกิจผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าในกลุ่มประเทศ CLMV ตระหนักถึงเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเช่นกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการถูกละเมิดโดยเฉพาะเครื่องหมายการค้า เช่น ตัวแทนจำหน่ายนำเครื่องหมายการค้าของบริษัทไปจดทะเบียน หรือปัญหาการลอกเลียนแบบเครื่องหมายการค้า เป็นต้น และหากเกิดปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV จะดำเนินการโดยปรึกษาขอคำแนะนำจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ เห็นว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการป้องปรามการละเมิดใน CLMV มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ระบบราชการมีความซับซ้อนว่าต้องติดต่อหน่วยงานใด และหน่วยงานไหนมีอำนาจทางกฎหมายที่เด็ดขาดในการปราบปรามการละเมิด หน่วยงานภาครัฐของไทยในประเทศดังกล่าว เช่น สำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ควรมีบทบาทในการให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้ประกอบการ เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ที่สามารถเข้าใจกฎ ระเบียบ และกระบวนการบังคับใช้กฎหมายในประเทศดังกล่าว สำหรับข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเห็นว่า ควรจัดให้มีการฝึกอบรมให้กับผู้แทนกระทรวงพาณิชย์ในสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศเพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดเชิงลึกของเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้สามารถให้คำแนะนำผู้ประกอบการการค้าของไทยทั้งเรื่องการคุ้มครองและแนวทางการแก้ไขเมื่อประสบปัญหาการละเมิดได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ กรมทรัพย์สินทางปัญญาควรให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการไทยในเรื่องการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในต่างประเทศให้มากขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการละเมิดตั้งแต่ต้นทาง

ผู้ประกอบการเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอีกรายที่ทำธุรกิจผลิตและจัดจำหน่ายสินค้าอาหารและเครื่องดื่มในกลุ่มประเทศ CLMV ประสบปัญหาสินค้าละเมิดสิทธิที่ใช้เครื่องหมายการค้าเหมือนคล้ายกับเครื่องหมายของบริษัท โดยเมื่อเกิดปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศเหล่านี้ จะดำเนินการทางกฎหมาย ได้แก่ ฟ้องร้องดำเนินคดี ประสานกับ

สำนักงานกฎหมายท้องถิ่นในการจับกุมและทำลายสินค้าที่ละเมิด ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการป้องปรามการละเมิด ได้แก่ กฎหมายไม่ครอบคลุม และขั้นตอนการดำเนินคดีมีความซับซ้อน ในการนี้ ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV โดยให้หน่วยงานภาครัฐของไทยในต่างประเทศช่วยประสานงาน ตลอดจนพัฒนาความสัมพันธ์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกลุ่มประเทศเหล่านี้ เพื่อประโยชน์ในการปราบปรามการละเมิด และเห็นควรจัดทำความร่วมมือกับกลุ่มประเทศ CLMV เพื่อกำหนดขั้นตอนและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินการทางกฎหมายและปราบปรามการละเมิดให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

นอกจากสภาพปัญหาด้านการละเมิดเครื่องหมายการค้าที่ผู้ประกอบการไทยประสบ ในประเทศ CLMV แล้ว การละเมิดลิขสิทธิ์เพลงทั้งของไทยและสากล ยังเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นในประเทศดังกล่าว สถานการณ์การละเมิดลิขสิทธิ์ปัจจุบันเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมเป็นการละเมิดในสื่อดิจิทัลและการละเมิดทางอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายทำได้ยาก ประกอบกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องขาดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ในประเทศเมียนมามีการพัฒนาด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาน้อยที่สุด อีกทั้งประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์งานเพลง โดยมีความเข้าใจว่าการดัดแปลงงานเพลงจากต้นฉบับ เช่น การเปลี่ยนเนื้อร้องเป็นภาษาพื้นเมืองท้องถิ่น สามารถทำได้โดยไม่จำเป็นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ส่งผลให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์เพลงอย่างกว้างขวาง และเป็นอุปสรรคต่อการจัดเก็บค่าลิขสิทธิ์เพลงในอนาคต สำหรับประเทศกัมพูชา และ สปป.ลาว ภาครัฐยังขาดความกระตือรือร้นและไม่ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์อย่างจริงจัง การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทำได้ยาก ข้อเสนอแนะที่สำคัญของกลุ่มเจ้าของลิขสิทธิ์เพลงจึงต้องการผลักดันให้กลุ่มประเทศ CLMV มีพัฒนาการด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และให้รัฐบาลประกาศเจตจำนงทางการเมือง (political will) กำหนดนโยบายเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวาระแห่งชาติ นอกจากนี้ ยังเห็นว่าหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาของไทยอาจให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาศักยภาพ (capacity building) ในการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายให้แก่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องของกลุ่มประเทศ CLMV และควรมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดในเวทีอาเซียนผ่านความร่วมมือและกิจกรรมต่างๆ เพื่อยกระดับการพัฒนาและบังคับใช้กฎหมายในอาเซียนให้มีความใกล้เคียงและสอดคล้องกัน

กลุ่มอุตสาหกรรมงานภาพยนตร์ไทยและสากลให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การละเมิดลิขสิทธิ์ที่พบในกลุ่มประเทศ CLMV ปัจจุบันเป็นการละเมิดในสื่อดิจิทัลและการละเมิดทางอินเทอร์เน็ตส่งผลต่อการบังคับใช้กฎหมายและดำเนินคดีเช่นเดียวกับอุตสาหกรรมเพลง โดยเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐของประเทศกัมพูชา สปป.ลาว และเมียนมา ต้องเร่งกำหนดมาตรการและดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เห็นผลอย่างจริงจัง ขณะที่เจ้าของลิขสิทธิ์งานภาพยนตร์ต่างประเทศของฮอลลีวูด มุ่งเน้นการปราบปรามการละเมิดในประเทศเวียดนามเป็นหลัก เนื่องจากมีระบบกฎหมายและมาตรการที่อำนวยความสะดวก ประกอบกับการละเมิดในประเทศ กัมพูชา สปป.ลาว และเมียนมา ยังไม่ส่งผลกระทบมากนัก นอกจากนี้ กลุ่มอุตสาหกรรมงานภาพยนตร์ไทยให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ภาพยนตร์และรายการโทรทัศน์ของไทยได้รับความนิยมมากในประเทศกัมพูชา จึงมีการลงทุนด้านธุรกิจโทรทัศน์ของผู้ประกอบการไทยในกัมพูชา ซึ่งช่วยให้มีการขออนุญาตใช้สิทธิในการเผยแพร่

งานภาพยนตร์และรายการโทรทัศน์ของไทยโดยถูกต้องตามกฎหมาย สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาการละเมิดงานภาพยนตร์ออนไลน์ นอกจากมาตรการทางกฎหมายแล้ว เห็นควรสร้างความร่วมมือกับกลุ่มผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Providers–ISPs) เพื่อช่วยตรวจสอบและนำงานละเมิดออกจากระบบการให้บริการ และเห็นควรให้มีการบริหารจัดการและแจ้งข้อมูลลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพ โดยจัดเก็บข้อมูลลิขสิทธิ์ในระบบดิจิทัล เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์และเชื่อมโยงกับระบบการป้องปรามการละเมิดลิขสิทธิ์ออนไลน์

3.3.2 สำนักงานกฎหมายตัวแทนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

จากการสัมภาษณ์สำนักงานกฎหมายตัวแทนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา มีการดำเนินการในการบังคับใช้กฎหมายกรณีละเมิดในกลุ่มประเทศ CLMV ที่แตกต่างกัน บางรายมีการจัดตั้งสำนักงานกฎหมายสาขาในประเทศนั้นๆ ขณะที่หลายรายใช้สำนักงานกฎหมายและทนายความท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการด้านกฎหมายแทน สภาพปัญหาการละเมิดที่พบส่วนใหญ่เป็นการละเมิดเครื่องหมายการค้า สิทธิบัตรการออกแบบ สิทธิบัตรการประดิษฐ์ และลิขสิทธิ์ พบการละเมิดมากในประเทศเวียดนาม กัมพูชา เมียนมา และ สปป.ลาว ตามลำดับ ในการดำเนินคดีละเมิดในประเทศกัมพูชา และ สปป.ลาว มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจ (Ad-hoc Committee) ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา ตำรวจ และศุลกากร เป็นต้น เพื่อให้คำแนะนำเจ้าของสิทธิเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยในเบื้องต้นจะใช้วิธีแจ้งเตือนผู้ละเมิดถึงการละเมิด และจะแนะนำให้ใช้วิธีดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแทนการดำเนินคดีทางศาล

สำนักงานกฎหมายที่มีสำนักงานสาขาในประเทศ CLMV ใช้การติดต่อกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในประเทศนั้นๆ โดยตรง และจากประสบการณ์ที่พบแบ่งกลุ่มการพัฒนากระบวนการบังคับใช้กฎหมายในประเทศเหล่านี้แตกต่างกัน โดยเวียดนามมีพัฒนาการด้านระบบกฎหมายและกระบวนการบังคับใช้กฎหมายใกล้เคียงกับประเทศไทย ขณะที่กัมพูชา สปป.ลาว และเมียนมา ยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านการดำเนินคดีละเมิด ซึ่งในการดำเนินคดีในประเทศเหล่านี้จะใช้เวลาและค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ในการนี้ ให้ข้อเสนอแนะว่า การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และข้อมูลเกี่ยวกับระบบการคุ้มครองและวิธีปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายระหว่างกันจะเป็นประโยชน์ในการปราบปรามการละเมิด และเห็นว่าประเทศไทยซึ่งมีพัฒนาการด้านการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายที่ดีกว่าประเทศ CLMV อาจช่วยพัฒนาศักยภาพ (capacity building) ผ่านการอบรมสัมมนาให้กับบุคลากรและเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในประเทศดังกล่าว ซึ่งนอกจากจะได้ประโยชน์ด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลระหว่างกันแล้ว ยังช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน

ความเห็นของสำนักงานกฎหมายที่ไม่มีสำนักงานสาขาในประเทศ CLMV เห็นว่าประสบปัญหาในการติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของประเทศ กัมพูชา สปป.ลาว และเมียนมา การประสานงานมีความล่าช้า และเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย สภาพปัญหาที่พบ หากเป็นการละเมิดโดยตรง เช่น การปลอมหรือเลียนเครื่องหมายการค้า ขอบเขตการดำเนินการจะไม่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก แต่หากเป็นการละเมิดโดยอ้อม เช่น การนำเข้าซ้อน (parallel import) และการละเมิดทางอินเทอร์เน็ต จะมีอุปสรรคในการตรวจสอบหาแหล่งข้อมูลและ

ข้อเท็จจริงเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดี นอกจากนี้ ยังพบว่า อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งคือ ภาษาท้องถิ่นที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร สำนักงานกฎหมายตัวแทนเจ้าของสิทธิกลุ่มนี้เห็นว่า การพัฒนาโครงสร้างกฎหมายเพื่อให้มีระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลเป็นเรื่องสำคัญ และเร่งรัดให้เมียนมาตรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้บรรลุผล ส่วนแนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการปราบปรามการละเมิดยังเห็นว่า การสร้างความสัมพันธ์ (connection) กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศเหล่านี้ยังเป็นเรื่องที่จำเป็น เนื่องด้วยเป็นวัฒนธรรมองค์กรของภูมิภาค และเสนอแนะให้มีการพบปะและแลกเปลี่ยนการเยือนของผู้บริหารระดับสูงระหว่างหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาของไทยกับประเทศ CLMV เป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ (personal relationship) ซึ่งจะช่วยในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศดังกล่าว

มุมมองของสำนักงานกฎหมายอิตาลียังเห็นว่า ภาครัฐยังคงต้องให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการไทยเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะผู้ประกอบการไทยที่ต้องการไปดำเนินธุรกิจต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงกลุ่ม CLMV เพื่อป้องกันปัญหาการถูกละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศเหล่านั้น นอกจากนี้ การให้ความรู้และคำแนะนำเกี่ยวกับระบบการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศผ่านระบบมาดริด (Madrid Protocol) จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับผู้ประกอบการในการขอรับความคุ้มครองสิทธิในต่างประเทศได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ เห็นว่าการให้ความรู้แก่สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาจะเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้ประกอบการไทยที่ไปทำธุรกิจในต่างประเทศ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมบทบาทด้านการค้าของหน่วยงานดังกล่าวได้ในอนาคต

3.3.3 สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV

ข้อมูลที่ได้รับจากการสอบถามสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV โดยรวมเห็นว่า สถานการณ์การละเมิดที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการละเมิดเครื่องหมายการค้าและสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการนำเข้า-ส่งออกสินค้าละเมิด ญาด่านศุลกากร นอกจากนี้ การละเมิดในรูปแบบดิจิทัลหรือการละเมิดทางอินเทอร์เน็ตมีจำนวนมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญและเป็นอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมาย นอกจากนี้ ปัญหาอุปสรรคในการปราบปรามการละเมิดเกิดขึ้นจากศักยภาพของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย การขาดจิตสำนึกและเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และระบบการบังคับใช้กฎหมายที่ซับซ้อนและไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน สำหรับแนวทางการพัฒนาในเรื่องดังกล่าว เห็นควรพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทั้งด้านบุคลากร และนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการฐานข้อมูลให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาคเอกชนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา และหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในประเทศภูมิภาคอาเซียน เป็นต้น

ในส่วนของสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาแห่งชาติเวียดนาม (NOIP) ได้ตระหนักถึงความสำคัญเรื่องการเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา จึงได้จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมความรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาในภาคการศึกษา ขณะเดียวกัน ได้พัฒนาระบบการให้บริการด้านการจดทะเบียนคุ้มครองสิทธิ

ในทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพ และประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในการปราบปรามการละเมิด

สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV เห็นว่า ควรจัดทำคู่มือแนวทางปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน สร้างเครือข่ายความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ศุลกากรในการตรวจกักสินค้าละเมิดข้ามพรมแดน ณ ด้านศุลกากร และแลกเปลี่ยนข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปราบปรามการละเมิด นอกจากนี้ ควรประสานความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา (dialogue partners) ของอาเซียน เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่น เป็นต้น เพื่อดำเนินกิจกรรมการฝึกอบรมและการสัมมนาด้านการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา อาทิ การฝึกอบรมหน่วยงานตำรวจ อัยการ และศุลกากร รวมถึงหน่วยงานศาล จัดกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา และให้ความรู้ด้านการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งรวมถึง E-commerce เป็นต้น

3.3.4 หน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศในประเทศไทย

สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของสหภาพยุโรป (EUIPO) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV ในปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้ม และรูปแบบของปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตว่า จากข้อมูลรายงานของสหภาพยุโรป¹³ ระบุว่า กัมพูชาเป็นผู้ผลิตสินค้าละเมิดเครื่องหนังและกระเป๋าละเมิดในภูมิภาค และส่งออกไปยังสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ยังใช้ประเทศในเอเชียเป็นประเทศในการส่งผ่านสินค้า (transit) กัมพูชาและเวียดนามยังเป็นประเทศที่มีการผลิตสินค้าละเมิดเสื้อผ้าและสิ่งทอเพื่อส่งออกไปยังประเทศอื่นทั่วโลก ทั้งทางตรงและโดยการส่งผ่านฮ่องกงและสิงคโปร์ ประเทศทั้งสองยังเป็นแหล่งผลิตสินค้าละเมิดอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่สำคัญ นอกจากนี้ การนำเข้าซ้อน (parallel import) จากประเทศเพื่อนบ้านและการรั่วไหลของการผลิตสินค้าจากโรงงาน ยังเป็นปัญหาการละเมิดที่สำคัญในกัมพูชา ทั้งนี้ การบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในกัมพูชายังไม่มีกระบวนการดำเนินการที่ชัดเจน ยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายยังขาดความเข้าใจในการดำเนินการกระบวนการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ขณะที่ สปป.ลาว แม้มีการปฏิรูปกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาล่าสุด แต่ยังคงต้องทำความเข้าใจและจัดทำคู่มือเกี่ยวกับกระบวนการตามกฎหมายดังกล่าวให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้ ข้อกำหนดในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของ สปป. ลาว ยังไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ จำเป็นต้องยกร่างอนุบัญญัติหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อกำหนดรายละเอียดในการดำเนินการตามกฎหมายที่ชัดเจน ขณะเดียวกันจำเป็นต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบ

¹³ OECD/EUIPO, Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods [Online], 2017, Available from: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/Mapping_the_real_routes_of_trade_in_fake_goods/Mapping_the_Real_Routes_of_Trade_in_Fake_Goods_en.pdf.

การบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพควบคู่กับการพัฒนาความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้สามารถดำเนินการปราบปรามการละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁴

สำหรับประเทศเมียนมา ระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญายังมีการพัฒนาที่น้อยมาก กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญายังอยู่ระหว่างกระบวนการยกร่าง การบังคับใช้กฎหมายยังมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซับซ้อนหลายขั้นตอน ในขณะที่ยังไม่มีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการเฉพาะ เจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจึงต้องนำกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ในการปราบปรามการละเมิด เช่น กฎหมายอาญา และกฎหมายภาพยนตร์และวีดิทัศน์ เป็นต้น¹⁵

กรณีของเวียดนาม ยังคงเป็นผู้ผลิตสินค้าละเมิดสำคัญ ได้แก่ อัญมณี เสื้อผ้า สิ่งทอ รองเท้า สินค้าอาหาร และอุปกรณ์ทางการแพทย์ ในรายงานของสหภาพยุโรปยังระบุว่า การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในเวียดนามมีอยู่อย่างกว้างขวาง ทั้งในท้องถนน (street markets) และแหล่งการค้า (commercial areas) นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ มาตรการป้องปรามการละเมิดยังไม่มีประสิทธิผล ยังขาดการอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา รวมถึงเจ้าหน้าที่ศุลกากร จากรายงาน EU Customs Enforcement of IPR Report ในปี 2559 ระบุว่า เวียดนามยังคงเป็นเจ็ดประเทศในลำดับต้น (top 7) ที่เป็นแหล่งส่งสินค้าละเมิดไปยังสหภาพยุโรป อีกทั้งระบบการบังคับใช้กฎหมายของเวียดนามยังคงมีความซับซ้อน ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สร้างภาระและความกังวลให้แก่เจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา¹⁶

สำหรับการละเมิดรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมาย ได้แก่ การละเมิดออนไลน์ รวมถึง Cybersquatting การละเมิดชื่อโดเมน (Domain names) การขาดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาการละเมิดทางอินเทอร์เน็ตของผู้ให้บริการ (Internet Service Providers-IPs) ขาดมาตรการการนำงานละเมิดออกจากระบบอินเทอร์เน็ต (Notice and Take down) และระบบการปิดกั้นเว็บไซต์ที่ละเมิด (Website Blocking) ทั้งนี้ การเติบโตของการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-commerce) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อละเมิดและจะยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต นอกจากข้อก้ำกัลดและสภาพปัญหาการละเมิดดังกล่าวแล้ว ข้อกำหนดตามกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อกำหนดเรื่องการจ้างงาน (local working requirement) การบังคับให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี (forced technology transfer) และการละเมิดหลักการบังคับใช้สิทธิ (compulsory licence) ยังคงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมายและการปราบปรามการละเมิดในเวียดนาม¹⁷

โดยทั่วไปแล้ว ปัญหาการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาเกิดจากโครงสร้างพื้นฐานไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การขาดทรัพยากรที่มีคุณภาพ การขาดความตระหนัก

¹⁴ South-East Asia IPR SME Helpdesk, IP Factsheet: Laos [Online], 2016, Available from: <http://www.southeastasia-iprhelpdesk.eu/sites/default/files/publications/Laos%20Factsheet.pdf>

¹⁵ Ibid.

¹⁶ European Commission, Report on the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries [Online], (SWD[2018] 47 final), Available from: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/march/tradoc_156634.pdf.

¹⁷ Ibid.

เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญา และการขาดระบบการดำเนินคดีทางแพ่งและการคำนวณค่าเสียหายเกี่ยวกับการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาที่สำคัญในด้านการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ การที่เจ้าหน้าที่ศุลกากรไม่มีอำนาจริเริ่มกระบวนการตรวจยึด กัก และทำลายสินค้าละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในพื้นที่ด่านชายแดนหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ด้วยตนเอง (ex officio action)¹⁸

สำหรับประเทศพัฒนาน้อยที่สุด นอกเหนือจากความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบกฎหมายและแนวทางปฏิบัติด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศแล้ว ศักยภาพของหน่วยงานด้านการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญายังคงเป็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาผ่านกระบวนการฝึกอบรมและการพัฒนาศักยภาพต่างๆ ด้วยเช่นกัน

การเข้าถึงระบบการชดเชยค่าเสียหายระหว่างประเทศที่มีประสิทธิภาพมีความสำคัญต่อเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในการปกป้องดูแลสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาของตน ซึ่งแรงจูงใจที่จะลงทุนในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาจะลดลงในประเทศที่กระบวนการทางศาลไม่มีความแน่นอนชัดเจน ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้แนวทางปฏิบัติด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมบรรยากาศที่เกื้อกูลต่อการสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีระบบการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประสิทธิภาพ ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ ได้มีการพัฒนาระบบกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาอันเป็นผลมาจากความตกลง TRIPS แต่อย่างไรก็ดี กระบวนการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอาจไม่ได้มีการพัฒนาไปอย่างสอดคล้องในแนวทางเดียวกันบ่อยครั้งที่แนวทางการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาต้องถูกจำกัดลงอันเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ในระบบทรัพย์สินทางปัญญา เช่น การที่เจ้าหน้าที่ศุลกากรไม่มีอำนาจในการริเริ่มกระบวนการตรวจยึดสินค้าละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาได้ด้วยตนเอง (ex officio action) ศาลมีคำสั่งพิพากษาลงโทษไม่รุนแรงเพียงพอที่จะสร้างความหลาบจำให้กับผู้กระทำความผิด และเจ้าหน้าที่ไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในด้านทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น นอกจากนี้ ในบางกรณีการขาดความพยายามในการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอาจเป็นผลโดยตรงจากการขาดแรงผลักดันในทางการเมืองด้วย¹⁹

กระบวนการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญายังอาจถูกใช้อย่างมีข้อจำกัดหากปราศจากกฎระเบียบและแนวทางปฏิบัติด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เหมาะสม แนวทางการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เช่น เงื่อนไขการได้รับสิทธิบัตร ซึ่งหมายความรวมถึงข้อยกเว้นที่มีการยกเว้นอย่างมีประสิทธิภาพ และกระบวนการเพื่อการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาควรมีความชัดเจนและมีความเหมาะสมต่อสถานการณ์ ในขณะเดียวกัน กฎระเบียบจำเป็นต้องมีความเข้มงวดเพียงพอที่จะป้องกันไม่ให้ทรัพย์สินทางปัญญาถูกใช้ในทางที่ไม่ชอบ รวมทั้งสร้างความมั่นใจ

¹⁸ European Commission, Report on the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries [Online], (SWD[2018] 47 final), Available from: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/march/tradoc_156634.pdf.

¹⁹ European Commission, Trade, Growth and Intellectual Property-Strategy for the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries [Online], (COM[2014] 389 final), Available from: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152643.pdf.

ว่าเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาจะได้รับการปกป้องสิทธิอย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอ เช่น ในกรณีการจดทะเบียนโดยไม่สุจริต นอกจากนี้ ภาระงานค้างและทรัพย์สินทางปัญญาที่ไร้คุณภาพ ยิ่งก่อให้เกิดปัญหาทางกฎหมายทั้งต่อผู้ยื่นคำขอรับความคุ้มครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ด้วยเช่นกัน²⁰

สหภาพยุโรปให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญา และการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศ CLMV โดยการให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคภายใต้กรอบความร่วมมือเพื่อการส่งเสริมการรวมกลุ่มประเทศอาเซียนของสหภาพยุโรป (โครงการ ARISE Plus) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการรวมกลุ่มของประเทศอาเซียน โดยการพัฒนาระบบการคุ้มครองและปกป้องทรัพย์สินทางปัญญา ภายใต้โครงการนี้ สหภาพยุโรป จะให้การสนับสนุนการพัฒนาระบบกฎหมายด้านทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะที่เป็นประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุดเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ของโลก พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียน และสร้างความเข้มแข็ง ให้กับเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียน เพื่อให้แต่ละ สำนักงานสามารถพัฒนาศักยภาพของตน และให้บริหารที่มีประสิทธิภาพและทันต่อเวลา

ก่อนหน้านี้ โครงการความร่วมมือระหว่างสหภาพยุโรปและอาเซียนเพื่อการปกป้องสิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญา (ECAP III) ได้ถูกดำเนินการในภูมิภาคอาเซียนจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2560 โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการรวมกลุ่มกันของประเทศสมาชิกอาเซียน และปรับปรุง ระบบทรัพย์สินทางปัญญาให้มีความสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งทางด้านการสร้างสรรค์ การคุ้มครอง การบริหารจัดการและการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในภูมิภาคอาเซียน การดำเนินการ ที่ประสบความสำเร็จของโครงการดังกล่าว ประกอบด้วย การจัดตั้งระบบฐานข้อมูลเครื่องหมาย การค้า (TMview และ TMclass) และฐานข้อมูลด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ (DesignView) ที่สามารถ เข้าถึงได้ง่ายและมีภาษาท้องถิ่นของประเทศสมาชิกบางประเทศด้วย

สหภาพยุโรปยังได้จัดตั้งโครงการ IP Key South East Asia เมื่อเดือนกันยายน 2560 ซึ่งได้รับการออกแบบมาเพื่อสนับสนุนการจัดทำความตกลงการค้าเสรี และการหารือด้าน ทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างสหภาพยุโรปกับประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยการช่วยสนับสนุน ประเทศเหล่านี้ในการรับมือกับปัญหาที่ท้าทายในด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่อาจส่งผลกระทบต่อ ผู้ประกอบการของสหภาพยุโรป รวมทั้งพัฒนาจากแนวนโยบายและการจัดลำดับความสำคัญของ ประเทศในภูมิภาคนี้เองด้วย

สหภาพยุโรปยังให้การสนับสนุนทางการเงินสำหรับ ASEAN IPR SME Helpdesk ซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2556 และให้การสนับสนุน SME เกี่ยวกับการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมด้านทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศพัฒนาน้อยที่สุดในอาเซียน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ ผู้ประกอบการธุรกิจต่างชาติที่ต้องการเข้าถึงตลาดในประเทศเหล่านี้

²⁰ European Commission, Trade, Growth and Intellectual Property-Strategy for the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries [Online], (COM[2014] 389 final), Available from: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152643.pdf.

จากการสัมภาษณ์องค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO) ได้ข้อมูลว่า ในประเทศ CLMV นั้น ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญายังคงเป็นปัญหาสำคัญ การละเมิดเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ กับสินค้า ทั้งในด้านการดำเนินธุรกิจ B2B เช่น ชิ้นส่วนยานยนต์ และในรูปแบบของการละเมิด B2C เช่น เครื่องสำอาง และยา เป็นต้น สินค้าละเมิดส่วนใหญ่ผลิตในประเทศจีนและถูกนำเข้ามากในประเทศกลุ่ม CLMV โดยการขนส่งทางบก และทางเรือ ขณะนี้สถานการณ์การละเมิดโดยการขนส่งทางบกเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาระบบการขนส่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง เช่น East-West Economic Corridor และศุลกากรของจีนดำเนินการปราบปรามการละเมิดโดยการขนส่งสินค้าทางเรืออย่างเข้มงวด

ประเทศในกลุ่ม CLMV ยังคงมีปัญหาคำคัญเรื่องการขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งการขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องของผู้ใช้งานและสาธารณชน ในประเทศกัมพูชา แม้มีการพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยการจัดตั้ง Cambodian Counter Counterfeit Committee (CCCC) แต่ยังคงมีปัญหาในเรื่องระบบกฎหมายที่ยังให้การคุ้มครองสิทธิบัตรที่ไม่เพียงพอ และยังไม่มียุทธศาสตร์การแจ้งข้อมูลทรัพย์สินทางปัญญา ณ ด้านศุลกากรเพื่อสกัดกั้นสินค้าละเมิด

ใน สปป.ลาว แม้มีการปรับปรุงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาซึ่งมีผลบังคับใช้ในปี 2561 แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาในเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย ณ จุดผ่านแดน ซึ่งยังคงไม่มีความชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ศุลกากรจะสามารถสกัดกั้นสินค้าละเมิดการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้หรือไม่

ส่วนในประเทศเมียนมา ยังคงไม่มีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามุ่งเน้นใช้เป็นการเฉพาะ การดำเนินคดีละเมิดเครื่องหมายการค้าอาศัยกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรการทางอาญา และมาตรการทางศุลกากร นอกจากนี้ ยังขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และขาดมาตรการในการกักสินค้าละเมิด ณ ด้านศุลกากรที่มีประสิทธิภาพ

กรณีของประเทศเวียดนาม มีมาตรการในการกักสินค้าละเมิด ณ ด้านศุลกากรที่มีประสิทธิภาพมากกว่าในประเทศกัมพูชา สปป. ลาว และเมียนมา แต่อย่างไรก็ดี ยังคงมีปัญหาวางปฏิบัติเรื่องการคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และการขาดความรู้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของหน่วยงานตุลาการ เนื่องจากขาดศาลที่พิจารณาคดีด้านทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการเฉพาะ

โดยภาพรวมของกลุ่มประเทศ CLMV ยังคงต้องมีการพัฒนาบุคลากรด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตำรวจ และสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อประโยชน์ในการบังคับใช้กฎหมาย

JETRO และรัฐบาลญี่ปุ่น ได้แก่ สำนักงานสิทธิบัตรญี่ปุ่น (JPO) ให้การสนับสนุนในการพัฒนาศักยภาพ (capacity building) ให้แก่บุคลากรและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในประเทศ CLMV อย่างต่อเนื่อง โดยล่าสุดเมื่อปี 2560 ที่ผ่านมา มีการจัดการสัมมนาฝึกอบรมโดยเชิญบริษัทญี่ปุ่นมาให้ความรู้เรื่องการแยกแยะสินค้าของจริงและของปลอม การพิจารณาองค์ประกอบสินค้าละเมิดโดยเฉพาะสินค้าของญี่ปุ่นที่จดทะเบียนเครื่องหมายการค้าในกลุ่มประเทศ CLMV และจะมีโครงการจัดการสัมมนาเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการศึกษา

โดยที่แผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (ASEAN IPR Action Plan) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งระบบให้ครอบคลุมห่วงโซ่มูลค่าทรัพย์สินทางปัญญา (IP Value Chain) โดยมุ่งเน้นส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา พัฒนาระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพ สอดรับกับมาตรฐานสากล ส่งเสริมใช้ประโยชน์ทรัพย์สินทางปัญญาในเชิงพาณิชย์ และบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้นในประเทศสมาชิกอาเซียน อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาศถานการณ์การคุ้มครองและสภาพปัญหาการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV แล้วเห็นว่า การดำเนินกิจกรรมด้านการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาตามแผนปฏิบัติการฯ ที่กำหนด ยังคงมีข้อจำกัดอันเนื่องมาจากโครงสร้างพื้นฐาน ระบบกฎหมาย ความพร้อมและศักยภาพของบุคลากรด้านทรัพย์สินทางปัญญา

สภาพปัญหาของการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการละเมิดในกลุ่มประเทศ CLMV สามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

1) ประเทศกัมพูชา ยังคงเป็นผู้ผลิตสินค้าละเมิดในภูมิภาค และส่งออกไปยังสหภาพยุโรป และสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ ยังใช้ประเทศในเอเชียเป็นประเทศในการส่งผ่านสินค้า (transit) การนำเข้าซ้อน (parallel import) จากประเทศเพื่อนบ้านและการรั่วไหลของการผลิตสินค้าจากโรงงานยังเป็นปัญหาการละเมิดที่สำคัญในกัมพูชา ทั้งนี้ การบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในกัมพูชายังไม่มีกระบวนการดำเนินการที่ชัดเจน ยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายยังขาดความเข้าใจในการดำเนินกระบวนการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านการดำเนินคดีละเมิด ซึ่งในการดำเนินคดีในประเทศเหล่านี้จะใช้เวลามีความล่าช้า และมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง กัมพูชายังคงต้องพัฒนาระบบการป้องกันและปราบปรามการละเมิด ณ ด้านศุลกากร เพื่อให้เจ้าหน้าที่ศุลกากรสามารถตรวจกักสินค้าละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) ประเทศ สปป.ลาว มีการพัฒนาระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ดี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภาครัฐยังขาดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทำได้ยาก นอกจากนี้ ข้อกำหนดในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของ สปป.ลาว ยังไม่ชัดเจนในทางปฏิบัติ จำเป็นต้องยกร่างอนุบัญญัติหรือแนวทางปฏิบัติเพื่อกำหนดรายละเอียดในการดำเนินการตามกฎหมายที่ชัดเจน ขณะเดียวกันจำเป็นต้องพัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพควบคู่กับการเสริมสร้าง

ความรู้ให้แก่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้สามารถดำเนินการปราบปรามการละเมิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนามาตรการ ในการกักสินค้าละเมิด ณ ด้านศุลกากรให้มีประสิทธิภาพ

3) ประเทศเมียนมา เป็นประเทศที่มีการพัฒนาระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา น้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในกลุ่ม CLMV กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญายังอยู่ระหว่าง กระบวนการยกร่าง การบังคับใช้กฎหมายยังมีขั้นตอนที่ยุ่งยาก ซับซ้อน สร้างภาระให้แก่เจ้าของสิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ ในขณะที่ยังไม่มีกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการเฉพาะ เจ้าของสิทธิ ในทรัพย์สินทางปัญญาต้องนำกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องมาปรับใช้ในการปราบปรามการละเมิด เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายภาพยนตร์และวีดิทัศน์ รวมทั้งมาตรการทางศุลกากร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังขาดเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านการดำเนินคดีละเมิด ซึ่งในการดำเนินคดีจะใช้ เวลาและค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ส่งผลให้การปราบปรามการละเมิดที่เกิดขึ้นยังไม่มีประสิทธิภาพและ ทันท่วงที

4) ประเทศเวียดนาม มีระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่ใกล้เคียงกับมาตรฐานสากล และมีระดับการพัฒนากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาใกล้เคียงกับประเทศไทย อย่างไรก็ตาม มาตรการ และกระบวนการในการบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เวียดนาม ยังเป็นประเทศที่มี การผลิตสินค้าละเมิดที่สำคัญเพื่อส่งออกไปยังประเทศอื่นทั่วโลก ทั้งทางตรงและโดยการส่งผ่าน (transit) การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในเวียดนามยังมีอยู่อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะการละเมิด เครื่องหมายการค้า ทั้งในท้องถนน (street markets) และแหล่งการค้า (commercial areas) นอกจากนี้ ระบบการบังคับใช้กฎหมายของเวียดนามยังคงมีความซับซ้อน เจ้าหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งหน่วยงานตุลาการยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการเฉพาะ สร้างภาระและความกังวลให้แก่เจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งนี้ นอกจากปัญหาอุปสรรค ดังกล่าวแล้ว ข้อกำหนดตามกฎหมายภายในที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อกำหนดเรื่องการจ้างงาน (local working requirement) การบังคับให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี (forced technology transfer) และการละเมิด หลักการบังคับใช้สิทธิ (compulsory licence) ยังคงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ กฎหมายและการปราบปรามการละเมิดในเวียดนาม

4.2 ข้อเสนอแนะ

4.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการพัฒนาระบบการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของ กลุ่มประเทศ CLMV เห็นควรนำกลไกความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา (Soft law) ระหว่าง ประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศนอกกลุ่มอาเซียนมาปรับใช้ โดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีความเหมาะสมกับบริบท ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และระดับการพัฒนาด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ CLMV มากกว่า การใช้มาตรการทางการค้า (Trade measures) เพื่อตอบโต้ทางการค้าจากการปฏิบัติทางการค้าที่ ไม่เป็นธรรมของประเทศ CLMV เช่น มาตรการตามกฎหมายการค้าสหรัฐฯ มาตรา 301 พิเศษ ที่ให้ อำนาจสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (USTR) ประเมินและจัดสถานะประเทศคู่ค้าของสหรัฐฯ ที่ไม่ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ แบ่งเป็นบัญชี

ประเภทต่างๆ ตามความรุนแรงของปัญหา ได้แก่ (1) ประเทศที่มีการละเมิดอย่างรุนแรง (Priority Foreign Country : PFC) (2) ประเทศที่ต้องจับตามองเป็นพิเศษ (Priority Watch List : PWL) และ (3) ประเทศที่ต้องจับตามอง (Watch List : WL) เป็นต้น ซึ่งการใช้มาตรการทางการค้าดังกล่าว จะสร้างแรงกดดันทางการเมือง นโยบายในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่กำหนดอาจไม่ตรงกับสภาพปัญหาและไม่สามารถปฏิบัติได้ ส่งผลให้ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

กลไกความร่วมมือด้านทรัพย์สินทางปัญญา ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และ ประเทศนอกกลุ่มอาเซียนที่เห็นควรนำมาปรับใช้กับประเทศ CLMV สรุปได้ ดังนี้

1) ผลักดันให้รัฐบาลของกลุ่มประเทศ CLMV ประกาศเจตจำนงทางการเมือง (political will) กำหนดนโยบายเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวาระแห่งชาติ เพื่อยกระดับ การคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพ

2) ผลักดันให้มีการยกระดับการพัฒนาระบบโครงสร้างด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาและการบังคับใช้กฎหมายของกลุ่มประเทศ CLMV ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ผ่านกลไกความร่วมมือภายใต้แผนปฏิบัติการอาเซียน รวมทั้งสร้างมาตรฐานการปราบปรามการละเมิด ทรัพย์สินทางปัญญาของแต่ละประเทศให้มีลักษณะการปฏิบัติงานที่ใกล้เคียงกัน

3) พัฒนาศักยภาพ (capacity building) ในการคุ้มครองและบังคับใช้กฎหมาย ทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องของกลุ่มประเทศ CLMV โดยอาศัยความร่วมมือ ระหว่างประเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน และประเทศภายนอกกลุ่ม หรือประเทศคู่เจรจา (dialogue partners) เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของสหภาพยุโรป (EUIPO) องค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO) สำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมาย การค้าสหรัฐฯ (USPTO) และองค์การระหว่างประเทศ เช่น องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) เป็นต้น

4) จัดลำดับความสำคัญแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับระดับความพร้อมและพัฒนาการด้านทรัพย์สินทางปัญญาของ กลุ่มประเทศ CLMV ที่แตกต่างกัน โดยให้ความสำคัญลำดับต้นกับการจัดฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้กับหน่วยงานด้านการปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งรวมถึงตุลาการและหน่วยงาน ภาครัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และพัฒนากลไกความร่วมมือเพื่อพัฒนาศักยภาพการป้องปรามการละเมิด ทรัพย์สินทางปัญญา

4.2.2 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

1) ใช้กลไกคณะทำงานเฉพาะด้านการบังคับใช้กฎหมาย (ASEAN Network on Intellectual Property Enforcement Expert-ANIEE) ที่จัดตั้งขึ้นโดยคณะทำงานความร่วมมือ ด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน (AWGIPC) โดยมีประเทศฟิลิปปินส์ และไทย เป็นผู้นำกิจกรรม ทำหน้าที่ประสานการดำเนินกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามการละเมิดในภูมิภาค

2) พัฒนาบุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาผ่านเครือข่ายความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจาอาเซียน (dialogue partners) ดังนี้

(1) ความร่วมมือกับสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาของสหภาพยุโรป (EUIPO) ผ่านโครงการ ASEAN Regional Integration Support Plus (ARISE Plus) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการบูรณาการทางเศรษฐกิจของอาเซียน และสนับสนุนการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพย์สินทางปัญญาอาเซียน พ.ศ. 2559–2568 รวมทั้ง โครงการ IP Key South East Asia ที่มุ่งเน้นการให้ความร่วมมือการพัฒนากระบวนทัศน์ทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศสมาชิกอาเซียนแต่ละประเทศในลักษณะทวิภาคี เพื่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนโดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุดสามารถพัฒนาศักยภาพด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนากฎหมาย กฎระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญา และการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

(2) ความร่วมมือกับองค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO) ที่มุ่งเน้นการฝึกอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ศุลกากรในการพิจารณาแยกแยะสินค้าของจริงและของปลอม เพื่อให้สามารถบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศ และตรวจกักสินค้าละเมิด ด้านศุลกากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) ความร่วมมือกับสำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้าสหรัฐฯ (USPTO) โดยเน้นการพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาล ให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ รวมทั้งเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้เชี่ยวชาญสหรัฐฯ เกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติในการปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในสื่อดิจิทัล และการละเมิดรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมาย

3) สร้างความตระหนักรู้และให้ความสำคัญเรื่องการเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งยกระดับการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการรณรงค์ต่อต้านการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่สาธารณชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา (Building Respect for Intellectual Property) ภายใต้โครงการขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) ตัวอย่างเช่น

(1) จัดทำหลักสูตรทรัพย์สินทางปัญญาพื้นฐาน (DL-101) ในรูปแบบ e-Learning เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งหลักสูตร e-Learning ดังกล่าว เป็นความร่วมมือกับองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) โดยสามารถขออนุญาตจากองค์การ WIPO จัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนเป็นภาษาท้องถิ่นได้ โดยในประเทศไทยได้รับอนุญาตจัดทำหลักสูตร ภาคภาษาไทย และสามารถสมัครเข้ารับการอบรมหลักสูตร e-Learning ดังกล่าว ผ่านเว็บไซต์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา (<http://elearning.ipthailand.go.th>)

(2) จัดกิจกรรมค่ายเยาวชนทรัพย์สินทางปัญญาให้นักเรียนระดับอุดมศึกษา โดยร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะด้านทรัพย์สินทางปัญญา โดยปูพื้นฐานความรู้เบื้องต้นให้ทราบถึงหลักการและความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญา สามารถจำแนกประเภทและความแตกต่างของทรัพย์สินทางปัญญา

(3) เพิ่มหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่เยาวชน โดยอาจประสานกับหน่วยงานภาคการศึกษาของประเทศเพื่อจัดทำหลักสูตรความรู้หรือสอดแทรกความรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาในบทเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึง

อุดมศึกษา เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกในการเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่เยาวชนในระยะยาว

4) เพิ่มบทบาทความสำคัญของหน่วยงานภาครัฐของไทยในกลุ่มประเทศ CLMV ได้แก่ สถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ในการป้องกันและปราบปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาให้แก่ผู้ประกอบการไทยที่ดำเนินธุรกิจการค้าในประเทศนั้น ดังนี้

(1) ให้คำแนะนำผู้ประกอบการไทยในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมาย กฎ ระเบียบ และขั้นตอนปฏิบัติในการดำเนินการขอรับความคุ้มครอง รวมถึงขั้นตอนปฏิบัติหากมีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

(2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านทรัพย์สินทางปัญญา เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา และหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา หากมีการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา

5) ในส่วนของกรมทรัพย์สินทางปัญญาในฐานะที่เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลรับผิดชอบงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศ ต้องสร้างความตระหนักรู้ และทำหน้าที่ส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไป รวมทั้งผู้ประกอบการภาคธุรกิจเข้าใจถึงความสำคัญ ระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงขั้นตอนและกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้สามารถนำทรัพย์สินทางปัญญาไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ได้อย่างเต็มที่ โดยดำเนินการ ดังนี้

(1) ให้คำแนะนำผู้ประกอบการไทยเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ระบบการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาในต่างประเทศ การจดทะเบียนสิทธิบัตรระหว่างประเทศ (PCT) และการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าระหว่างประเทศผ่านระบบมาดริด (Madrid Protocol) ซึ่งไทยได้เข้าเป็นภาคีพิธีสารมาดริดแล้วและมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 7 พฤศจิกายน 2560

(2) ให้คำแนะนำเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และขั้นตอนปฏิบัติกรณี มีการละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในต่างประเทศ

(3) ประสานขอความเห็นและความช่วยเหลือกรณีมีการละเมิดจากเครือข่ายของกรมทรัพย์สินทางปัญญาและหน่วยงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ โดยอาศัยประโยชน์จากการจัดทำความร่วมมือกับหน่วยงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาของอาเซียน

(4) ขอความร่วมมือสำนักงานส่งเสริมการค้าในต่างประเทศ ช่วยให้การปรึกษาและแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกรณีผู้ประกอบการไทยถูกละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยอาจประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านทรัพย์สินทางปัญญาในพื้นที่ของตน เพื่อบรรเทาความเสียหายแก่ผู้ประกอบการไทยได้อย่างทันท่วงที

(5) จัดทำคู่มือเพื่อให้ข้อมูลและคำแนะนำรวมถึงแนวทางการปฏิบัติในกรณีที่ผู้ประกอบการประสบปัญหาถูกผู้ประกอบการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติละเมิดสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

(6) จัดสัมมนาให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้ประกอบการทราบถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาต่อภาคธุรกิจ การใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญา

และรับทราบถึงปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่อาจพบในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมและป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าว

(7) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย เช่น กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (บก.ปอท.) กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (บก.ปอศ.) กรมสอบสวนคดีพิเศษ และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น เพื่อจัดให้มีการฝึกอบรมความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสืบสวนสอบสวนและดำเนินคดีละเมิดทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการละเมิดรูปแบบใหม่ที่ส่งผลกระทบต่อการบังคับใช้กฎหมาย

บรรณานุกรม

หนังสือ

จักรกฤษณ์ ควรวจน์. กฎหมายสิทธิบัตร แนวความคิด และบทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2544.

ไชยยศ เหมะรัชตะ. ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2551.

ธัชชัย ศุภผลศิริ. กฎหมายลิขสิทธิ์. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2544.

_____. ระบบทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, 2544.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

European Commission. Report on the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries [Online]. (SWD[2018] 47 final). Available from: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/march/tradoc_156634.pdf [2018, July].

European Commission. Trade, Growth and Intellectual Property–Strategy for the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries. [Online]. (COM[2014] 389 final). Available from: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/july/tradoc_152643.pdf [2018, July].

OECD/EUIPO. Mapping the Real Routes of Trade in Fake Goods. [Online]. 2017. Available from: https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/reports/Mapping_the_real_routes_of_trade_in_fake_goods/Mapping_the_Real_Routes_of_Trade_in_Fake_Goods_en.pdf [2018, July].

South-East Asia IPR SME Helpdesk. IP Factsheet: Laos. [Online]. 2016. Available from: <http://www.southeastasia-iprhelpdesk.eu/sites/default/files/publications/Laos%20Factsheet.pdf>

South-East Asia IPR SME Helpdesk. IP Factsheet: Myanmar. [Online]. 2016. Available from: <http://www.southeastasia-iprhelpdesk.eu/sites/default/files/publications/Myanmar%20Factsheet.pdf> [2018, July].

การสัมภาษณ์

นลิน โอหาพิริยกุล. ผู้จัดการฝ่ายทรัพย์สินทางปัญญา บริษัท ปูนซิเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน).

สัมภาษณ์, 3 กรกฎาคม 2561.

ปฐมพงษ์ โรจน์สุรภิตติ. ผู้ช่วยผู้จัดการแผนกเครื่องหมายการค้า บริษัท ที. ซี. ฟาร์มาซูติคอล

อุตสาหกรรม จำกัด (กระทิ้งแดง). สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2561.

พิเศษ จิยาศักดิ์. ผู้เชี่ยวชาญด้านลิขสิทธิ์. สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561.

พูนเดช ไกรฤทธิ์. ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย สำนักกฎหมาย เดชอุดม แอนด์ แอสโซซิเอทส์. สัมภาษณ์,

19 กรกฎาคม 2561.

ภาวิณี บุญยมิทร์. ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย สำนักงาน ขวลิต แอนด์ แอสโซซิเอทส์ จำกัด. สัมภาษณ์,

18 กรกฎาคม 2561.

ฤดีมาศ ทองบริสุทธิ. กรรมการผู้จัดการ บริษัท เรรา กรุ๊ป จำกัด. สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561.

สรศิษฐ์ ทองไทย. กรรมการผู้จัดการ บริษัท อิงค์ ดี จำกัด. สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561.

สัตยะพล สัจจะเดชะ. ผู้ก่อตั้งและกรรมการผู้จัดการบริษัท สัตยะพล แอนด์ พาร์ทเนอร์ส จำกัด.

สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561.

สื่บสิริ ทวีผล. หนวยความ หุ่นส่วน บริษัท ติลลิกี้ แอนด์ กิบบินส์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด.

สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2561.

สุพล สิทธิธรรมชัย. เลขาธิการสมาพันธ์สมาคมภาพยนตร์แห่งชาติ. สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2561.

Do Thi Hanh. Legislation and Policy Division, National Office of Intellectual Property of Viet Nam. สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2561.

Ignacio de Medrano Caballero. Project Leader IP Key South East Asia, European Intellectual Property Office (EUIPO). สัมภาษณ์, 19 กรกฎาคม 2561.

Norihisa Kato. Director, Intellectual Property Department, JETRO Bangkok. สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2561.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถาม

แบบสอบถามสำหรับเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
เกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV

1. หน่วยงานของท่านประกอบธุรกิจประเภทใดในกลุ่มประเทศ CLMV และได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทใด
2. ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่ท่านพบ หรือเกิดขึ้นกับธุรกิจของท่าน ในกลุ่มประเทศ CLMV
3. หน่วยงานของท่านดำเนินการอย่างไรเมื่อเกิดปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV
4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา
5. บทบาทการแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของหน่วยงานภาครัฐในกลุ่มประเทศ CLMV และหน่วยงานภาครัฐของไทยในประเทศดังกล่าว เช่น สถานเอกอัครราชทูต และสำนักงานส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ เป็นต้น
6. ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV อย่างยั่งยืน

เป้าหมายผู้ตอบแบบสอบถาม ภาคเอกชนไทยรายใหญ่และรายย่อยที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV สำนักงานกฎหมายตัวแทนเจ้าของสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาและผู้ประกอบการกลุ่มอุตสาหกรรมลิขสิทธิ์

**แบบสอบถามสำหรับผู้แทนหน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาต่างประเทศในไทย
เกี่ยวกับการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV**

1. โปรดให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV ในปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้ม และรูปแบบของปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต
2. ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในกลุ่มประเทศ CLMV
3. ประเด็นที่กลุ่มประเทศ CLMV ควรตระหนักเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งการดำเนินการที่จำเป็นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน
4. แนวทางการให้ความสนับสนุน ช่วยเหลือ ส่งเสริมพัฒนาการระบบการป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่หน่วยงานของท่านมีให้แก่กลุ่มประเทศ CLMV
5. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

เป้าหมายผู้ตอบแบบสอบถาม หน่วยงานทรัพย์สินทางปัญญาต่างประเทศในไทย เช่น สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาแห่งสหภาพยุโรป (EUIPO) และองค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (JETRO)

**Survey for Foreign Intellectual Property Offices based in Thailand
on addressing Intellectual Property Infringement in CLMV Countries**

1. Please provide information on the current status of intellectual property infringement in CLMV countries, as well as the trend and forms of infringement that may occur in the near future.
2. What are the problems and obstacles that affect the enforcement of intellectual property rights in CLMV countries?
3. What are the issues that the CLMV countries should take into account in their efforts to improve the enforcement of intellectual property rights, and what are the necessary steps in increasing the efficiency of enforcement?
4. What is your agency' roles in supporting, assisting or promoting improvements in the enforcement regimes in CLMV countries?
5. Other suggestions

**Survey for Foreign Intellectual Property Offices in CLMV
on Addressing Intellectual Property Infringement in the Country**

1. Please provide information on the current status of intellectual property infringement in your country, as well as the trend and forms of infringement that may occur in the near future.
2. What are the problems and obstacles that affect the enforcement of intellectual property rights in your country?
3. What are the issues that the law enforcement agencies should take into account in their efforts to improve the enforcement of intellectual property rights, and what are the necessary steps in increasing the efficiency of enforcement?
4. What is your office' roles in supporting, assisting or promoting improvements in the enforcement regimes in your country?
5. Other suggestions

ภาคผนวก ข.

The ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan 2016–2025:

Meeting the Challenges of
“One Vision, One Identity, One Community” through Intellectual Property

November 2015

ASEAN INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ACTION PLAN 2016 –2025

It is recognised that Intellectual Property (IP) has an important role in contributing to the achievement of national and regional socio-economic development goals. It is important for AMSs and ASEAN to view possible future IP scenarios in the broad context of the projected evolution of the ASEAN Economic Community (AEC) over the next ten years. Thus, IP, as one instrument of development, should also be considered in terms of its linkage to other components of socio-economic development strategy, including (among others) poverty reduction, health, education, industrial development, and especially trade.

In the post-2015 environment of a more competitive ASEAN, AMSs will have made significant progress in aligning national laws and policies on IP to cater to the AEC framework. National IP regimes will have achieved technical and procedural convergence, and IP Offices will have adopted modern business models and practices that enable provision of efficient and effective “world class” services to clients. It is expected that the AEC will bring about a more competitive and productive ASEAN region through the effective exploitation of IP and creativity, and at some stage could be one of the contributory factors towards increases in the volume and value of exports, increases in flows of domestic and foreign direct investment, and improved national rankings in the World Competitiveness Yearbook.

In this context, the ASEAN Intellectual Property Rights Action Plan 2016–2025, thus formulated, will have four strategic goals:

- (a) Strategic Goal 1: A more robust ASEAN IP System is developed by strengthening IP Offices and building IP infrastructures in the region;

- (b) Strategic Goal 2: Regional IP platforms and infrastructures are developed to contribute to enhancing the ASEAN Economic Community;
- (c) Strategic Goal 3: An expanded and inclusive ASEAN IP Ecosystem is developed; and
- (d) Strategic Goal 4: Regional mechanisms to promote asset creation and commercialisation, particularly geographical indications and traditional knowledge are enhanced.

The detailed initiatives, action lines and indicators are elaborated in the Appendix below.

APPENDIX

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
<i>STRATEGIC GOAL 1: A more robust ASEAN IP System is developed by strengthening IP Offices and building IP infrastructures in the region.</i>		
Initiative 1. Improved patent, trademark, and industrial designs services.	1.1. Conduct IP Diagnostics of AMS IP systems to ascertain issues and the extent of their impact on the delivery of IP services, including the backlog situation so that appropriate measures may be taken to improve the delivery of their IP services. <i>Country Champions: Malaysia (Patents); Viet Nam and Philippines (Trademarks and Industrial Designs)</i>	• Appropriate measures are implemented based on the outcomes of the diagnostics study • Patents: reduce the turnaround time, as determined based on standardized metrics and formula among all AMSs, for the issuance of patent search and examination reports by 10 percent by 2020, and a further 10 percent by 2025 • Trademarks: To establish an average* turnaround time, as determined based on standardized metrics and formula among all AMSs, of six to ten (6–10) months from filing to registration for trademarks, for national applications without objections or oppositions (*average pertains to the ASEAN IP Offices for national applications only) • Best practices aimed at eliminating backlog applications in AMSs are shared among and implemented by ASEAN IP Offices • Simplified trademark workflow is implemented across ASEAN IP Offices.

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
	1.2. Expand work-sharing activities for patents among AMSs. <i>Country Champion: Singapore (Patents)</i> 1.3. Continued implementation of the ASEAN Patent Search and Examination Cooperation (ASPEC) <i>Country Champion: Singapore</i> 1.4. Effective use of copyright system by 2025 <i>Country Champions: Viet Nam</i> 1.5. Establish an ASEAN Copyright Notifications/Recordation Network. <i>Country Champions: Thailand, Indonesia and Administrator of ASEAN IP Portal (ASEC)</i> 1.6. Update and enhance the ASEAN Database of Industrial Designs and Trademarks. <i>Country Champion: Philippines</i> 1.7. Establish an ASEAN database for published applications and registered patents. <i>Country Champion: Singapore</i>	- Industrial designs: To achieve an average turnaround time, as determined based on standardized metrics and formula among all AMSs, of three (3) months from filing to registration (for offices that do not undertake substantive examination) - All AMSs to participate in WIPO Case by 2016 as Accessing Offices - ASPEC is utilized by at least 5% of patent applicants by 2025 - For AMSs that have not completed or commenced the national study on the contribution of the copyright based/creative industries to economic development, to complete such study, and share the results in a forum. - An ASEAN Copyright Notification/Recordation Network is established. - The ASEAN database of industrial designs and trademarks will have been updated within the first seven days of each month. - ASEAN database for published applications and registered inventions is established.
Initiative 2. Promote improvement of IP services in terms of timeliness and quality of output.	2.1. Identify similarities and differences in practices of patent and industrial design among the AMSs. <i>Country Champions: Singapore (patent); Philippines (industrial design)</i> 2.2. Update or draft national patent substantive examination manuals <i>Country Champions: Malaysia and Viet Nam</i>	- Similarities and differences are identified. - AMS' patent manuals are made available by 2020, and be updated regularly.

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
	2.3. Update or draft national industrial design examination manuals <i>Country Champion: Philippines</i> 2.4. Develop ASEAN Common Guidelines on Patent Examination <i>Country Champion: Malaysia</i> 2.5. Develop ASEAN Common Guidelines on Industrial Design Examination <i>Country Champions: Philippines and Viet Nam</i> 2.6. Regularly update, as may be necessary, the ASEAN Common Guidelines on Substantive Trademark Examination. <i>Country Champion: Philippines</i> 2.7. Adopt and publish the performance pledge for IP registrations. <i>Country Champion: Administrator of ASEAN IP Portal (ASEC)</i>	• Industrial design manuals are made available by 2020, and be updated regularly. • Common Guidelines on Patent Examination is developed • Common Guidelines on Industrial Design Examination is developed • The ASEAN common guidelines on substantive trademark examination manual to be updated every three (3) years, or as may be necessary • Publication of performance pledge by 5 AMSs by 2020 and all AMSs by 2025 (through the IP Portal)
Initiative 3. Promote excellence of CMOs in transparency, accountability and governance	3.1. Participate in WIPO's initiative on creating international quality assurance standards for CMOs. <i>Country Champions: Indonesia and Viet Nam</i> 3.2. Develop a compendium of transparency, accountability and governance (TAG) principles relating to the right of access to repertoire information, transparent tariff calculation, requirements regarding deductions, etc. <i>Country Champions: Indonesia and Viet Nam</i> 3.3. Develop a set of best practices/guidelines for the certification/accreditation of CMOs. <i>Country Champions: Indonesia and Viet Nam</i> 3.4. Educate and train CMOs, with emphasis on transparency, accountability, and governance, providing guidance and assistance where requested, to reach certification. <i>Country Champions: Indonesia and Viet Nam</i>	• A compendium of transparency, accountability and governance (TAG) principles (relating to right of access to repertoire information, transparent tariff calculation, requirements regarding deductions, etc.) is developed. • A set of best practices/guidelines for the certification/accreditation of CMOs are developed. • CMOs obtain certifications.
Initiative 4. Explore the feasibility of	4.1. Undertake a feasibility study for harmonizing formality requirements for trademarks and industrial designs.	• The feasibility study is conducted by 2020.

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
harmonizing formality requirements for trademarks and industrial designs across the region.	<i>Country Champion: Philippines</i> 4.2. Consider implementing the recommendations from the study.	
Initiative 5. Accession to international treaties: i. Madrid Protocol; ii. Hague Agreement; and iii. PCT	5.1 Accession to the Madrid Protocol and Hague Agreement <i>Country Champion: Philippines</i> 5.2 Accession to the PCT by AMSs <i>Country Champion: ASEC</i>	• By 2016 for Madrid Protocol for the remaining AMSs. • By 2018 for Hague Agreement, and for CLM by 2020. • Accession to PCT by AMSs.
Initiative 6. Endeavour to accede to other WIPO–administered international treaties (may be determined by each AMS)	6.1. Accession to Singapore Trademark Law Treaty as part of improvement of TM processes, or to other WIPO–administered international treaties by interested AMSs <i>Country Champion: ASEC</i>	• Accession to the STLTT, or to other WIPO–administered international treaties by interested AMSs.
Initiative 7. Develop targeted and sustainable capacity building and office–initiated client–assistance programs linked to levels of development, with special focus on CLM (Cambodia, Lao People's Democratic Republic, and Myanmar).	7.1 Establish an ASEAN IP Academy (based on the outcomes of a feasibility study) to increase the competency of ASEAN IP stakeholders, including practitioners (such as advisors, lawyers, engineers, patent and trademark agents, and strategists, etc.) <i>Country Champions: Cambodia, Myanmar, Brunei Darussalam, Viet Nam, Malaysia, Singapore, Philippines and Indonesia.</i>	• A feasibility study is conducted by 2018 regarding the establishment of a regional IP Academy. • A regional IP Academy is established by 2020, based on the outcomes of a feasibility study.
STRATEGIC GOAL 2: Regional IP platforms and infrastructures are developed to contribute to enhancing the ASEAN Economic Community.		
Initiative 8. Develop new networks of integrated IP services for the region, including technology transfer offices and innovation technology support offices (patent libraries).	8.1 Establishment of a regional network of patent libraries within schools and universities in AMSs, to increase access to global scientific and technology information for research and development <i>Country Champions: Malaysia and Philippines</i> 8.2 Link the existing or new national virtual IP marketplaces of AMS' IP Offices <i>Country Champions: Singapore, Malaysia and Philippines</i>	• At least 20 regional patent libraries/patent information search facilities are established in ASEAN • Virtual IP Marketplaces are established in IPOs.

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
	8.3 Hold regional IP Fair/Technology Marketplace events on either an annual or biennial basis. <i>Country Champions: Singapore, Malaysia and Philippines</i>	• A regional IP Fair/Technology Marketplace is held annually/biennially
Initiative 9. Improve service delivery of AMSs through connected online services, including patent, trademark, copyright and industrial design search systems, and online filing systems.	9.1 Implement on-line filing for patents, trademarks and industrial design applications. <i>Country Champions: Trademark Task Force (TF)–Malaysia; ASPEC–TF–Singapore; Philippines–Lead for IT.</i> 9.2 Conduct a feasibility study for an ASEAN TM Registration system. <i>Country Champion: Philippines</i> 9.3. Implement online system for copyright recordation/notification for AMSs that have recordation systems.	• All AMSs to implement on-line filing systems within the next 5 years (in the national systems) • Feasibility study is conducted. • The online systems are established in AMSs, who have recordation/notification systems.
Initiative 10. Adopt modern Information Technologies to improve quality of regional services, including the development of an automated (including translation) system for electronic correspondence and dossier systems for trademarks; online filing; sharing of patent and copyright information through the establishment of regional patent and copyright databases; and updating an improvement of the regional industrial design and trademark databases.	10.1 Ensure IP Offices' patent, trademark, industrial design and copyright databases and relevant information are easily accessible to their customers, partners, industry, and the public. <i>Country Champions: Trademark Task Force (TF)–Malaysia; ASPEC–TF–Singapore; Enforcement TF–Philippines; Philippines–Lead for IT.</i>	• By 2025
Initiative 11. Improve and centralize the	11.1 Develop a checklist to ensure that relevant information is updated regularly.	• Checklist is developed by 2016. • Monitor regular updating of

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
management of the ASEAN IP Portal by ensuring that IP information, including statistical data, is accurate and regularly updated (e.g., no. of filings, registrations, grants, pendency periods).	<i>Country Champion: ASEAN IP Portal Administrator/ASEC</i> 11.2. Integrated searches of ASEAN IP databases can be done from the ASEAN IP Portal. <i>Country Champion: ASEAN IP Portal Administrator/ASEC</i>	each AMS' information, as to those matters included in the checklist. • Systems and procedures are in place to allow integrated searches by 2020.
STRATEGIC GOAL 3: An expanded and inclusive ASEAN IP Ecosystem is developed.		
Initiative 12. Implementation of a Regional Action Plan on IPR Enforcement	12.1 Information awareness activities (including development of information materials) on enforcement are undertaken in the region, and private sector involvement in anti-piracy and information awareness campaigns at the regional level is intensified. <i>Country Champion: Philippines and Thailand</i> 12.2 Publicly available statistical information relating to IP enforcement, including the status of IP cases in the judiciary, is collated through a centralized coordinating unit and is accessible online in the region <i>Country Champion: Philippines and Thailand</i> 12.3 Reduced movements of pirated and counterfeit goods into and between AMSs is documented <i>Country Champion: Philippines and Thailand</i> 12.4 National internal guidelines for enforcement consistent with the civil, criminal, and administrative structures of AMSs are drawn up based on best practices identified through information sharing among national agencies in AMSs that are tasked with IP enforcement. <i>Country Champion: Philippines and Thailand</i> 12.5 Workshops and symposia on enforcement issues and developments in	• Focused information campaigns are developed in partnership with strategic industries. • IP Information campaigns are undertaken. • Seminars are held on pertinent IP information for relevant stakeholders. • Focal points/coordinating units are set up to gather and collate data. • Data template is developed. • Data is made available and uploaded on ASEAN IP Portal. • Regional seminars and workshops are held for prosecutors, judges, customs and enforcement officers. • Linkages are established with international bodies and agencies involved in IP enforcement. • Close coordination between AMSs and administrative and judicial agencies involved in enforcement are established. • National internal guidelines for enforcement are developed and updated regularly, including publication on the IP Portal. • Workshops and symposia are held.

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
	IPR protection are held, and stronger linkages between the national IP office and the judiciary in each AMS to expedite the disposition of IP cases and other government agencies tasked with enforcement of IP rights are established. <i>Country Champion: Philippines</i> 12.6 Develop a coordination mechanism to enhance enforcement operations. <i>Country Champion: Philippines</i>	• Coordination mechanism is developed through regular meetings of AMS' enforcement focal points.
Initiative 13. Establish an ASEAN IP network (IP, judiciary, customs and other enforcement agencies)	13.1. Support parties in dispute, IP practitioners and judicial officers in the hearing of IP disputes, particularly complex copyright and patent cases by making available an ASEAN directory of local and foreign technical experts for niche technology areas. <i>Country Champions: Lao PDR, Brunei Darussalam and Philippines</i>	• Directory of local and foreign experts is developed by 2017.
Initiative 14. Enhance intra and extra ASEAN engagement with stakeholders and external partners including dialogue partners/ consultations with the private sector/ IP associations (e.g., AIPA, INTA, WIPO Singapore Office)	14.1. Establish on-line national IPR helpdesks <i>Country Champions: Cambodia and Lao PDR</i> 14.2. Establish an on-line ASEAN IPR helpdesk under the supervision and management of one or more AMS <i>Country Champions: Indonesia and Brunei Darussalam</i> 14.3. Establish an IPR helpdesk for MSMEs in Business Associations identified by participating AMSs <i>Country Champions: Indonesia and Brunei Darussalam</i>	• All AMSs by 2020 • All AMSs by 2020 • By 2020 there should be business and IP concierge services in at least 3 participating AMSs
Initiative 15. Establish a regional accreditation system for IP practitioners.	15.1. Create awareness of possible accreditation system. <i>Country Champions: Singapore and Philippines</i> 15.2. Undertake the feasibility study on the establishment of such a system. <i>Country Champions: Singapore and Philippines</i> 15.3. Establish a regional accreditation system, as appropriate. <i>Country Champions: Singapore and Philippines</i>	• Consultations with relevant stakeholders • Feasibility Study is undertaken • A regional system is established, if appropriate

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
STRATEGIC GOAL 4: Regional mechanisms to promote asset creation and commercialization, particularly geographical indications and traditional knowledge are enhanced.		
Initiative 16. Improve awareness and respect of IP to promote its protection and utilization, including development of supporting schemes for MSMEs and creative sectors.	16.1. AMSs conduct a study on supporting schemes to encourage IP protection and acquisition by MSMEs and the creative sectors and the effectiveness of the various schemes with the objective of adopting suitable and relevant measures. <i>Country Champions: Thailand, Indonesia, Viet Nam and Myanmar</i> 16.2. Creative ASEAN <i>Country Champion: Thailand and ASEC</i> 16.3. Comprehensive collaborative programs between the IP Offices and Science & Technology, Research & Development Institutions, and Universities to improve their capacity to identify, protect, and manage their IPs are developed. <i>Country Champions: Malaysia, Brunei Darussalam, and Philippines</i>	• Study is conducted • A roadmap of branding ASEAN, as a creative region, is developed. • Comprehensive programmes are developed
Initiative 17. Develop IP valuation services to create awareness of the value of IP as a financial asset.	17.1. Design and conduct training programmes for IP valuers. <i>Country Champions: Malaysia, Singapore, and Viet Nam</i> 17.2. Conduct a study on the best practices for IP valuation, including on the IP and non-IP legal and policy frameworks that help increase the recognition of the value of IP as a financial asset in the business community. <i>Country Champion: Philippines</i>	• Training programmes undertaken • Conduct the policy study and share findings/ recommendations with the AMSs. • Implement the recommendations, where feasible
Initiative 18. Promote the commercialisation of GIs in ASEAN by improving the capacity of the productive sector in the development of protection and branding strategies.	18.1. Training in the use of GIs, certification and collective marks to create awareness to enhance value of local products and services and post registration management programme. <i>Country Champions: Thailand and Viet Nam</i> 18.2. Evaluate protection mechanisms of GIs and assist in the protection of GIs in ASEAN and foreign market <i>Country Champions: Thailand and Viet Nam</i>	• Training programmes undertaken • Best practices on post-registration management programmes are compiled and shared among AMSs • Increase in cross-filing of GIs among AMSs
Initiative 19. Promote a protection	19.1. Conduct a preliminary study by interested AMSs, (i.e. comparison study to several countries that have laws on	• A paper of the preliminary study is completed.

INITIATIVES	DELIVERABLES & COUNTRY CHAMPIONS	INDICATORS
mechanism for GRTKTCE.	GR/TK/TCE). <i>Country Champion: Indonesia</i> 19.2. Develop relevant national policies and laws related to GRTKTCE, for interested AMSs. <i>Country Champions: Indonesia, Lao PDR and Viet Nam</i> 19.3. Develop a network of GR and TKdatabases for interestedAMSs. <i>Country Champions: Indonesia, Lao PDR, Viet Nam and Malaysia</i> 19.4. Implement regional cooperation agreements such as a code of conduct/MOC on the use of GR by interested AMSs. <i>Country Champions: Indonesia, Lao PDR and Viet Nam</i>	• Some relevant models of GRTKTCE policy or law are made available for interested AMSs • GR and TK national databases, which are not confidential, arelinked regionally • Regional cooperation agreement(s) is concluded

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล

นางสาวจิตติมา ศรีถาวร

ประวัติการศึกษา

- นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นิติศาสตรมหาบัณฑิต (LL.M.) (US Legal Studies)
Case Western Reserve University สหรัฐอเมริกา
- นิติศาสตรมหาบัณฑิต (LL.M.) (กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา)
The John Marshall Law School สหรัฐอเมริกา

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2540 นิติกร 4 กองวิชาการและแผนงาน กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- พ.ศ. 2541 นิติกร 5 กองวิชาการและแผนงาน กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- พ.ศ. 2543 นิติกร 6ว กองกฎหมายและอุทธรณ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- พ.ศ. 2546 นิติกร 7ว ฝ่ายป้องกันและระงับข้อพิพาทด้านทรัพย์สินทางปัญญา
กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- พ.ศ. 2550 ที่ปรึกษา (ฝ่ายการพาณิชย์) สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ
ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา
- พ.ศ. 2555 นิติกรชำนาญการพิเศษ สำนักปกป้องปรามการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา
กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- พ.ศ. 2559 ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านทรัพย์สินอุตสาหกรรม
กรมทรัพย์สินทางปัญญา
- พ.ศ. 2560 ผู้อำนวยการ สำนักส่งเสริมการพัฒนาทรัพย์สินทางปัญญา
กรมทรัพย์สินทางปัญญา

เกียรติประวัติ

- พ.ศ. 2549 ข้าราชการพลเรือนดีเด่น กรมทรัพย์สินทางปัญญา

ตำแหน่งปัจจุบัน

ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย กรมทรัพย์สินทางปัญญา